

Vroegtijdige signalering van mobiele bandieten

Een verkennend onderzoek naar het gebruik van
publieke en private sensoren in de aanpak van
mobiele bendes

Joey Wolsink
Henk Ferwerda
Joeri Vig

Bureau **Beke**

CCV centrum voor
criminaliteitspreventie en
veiligheid

In opdracht van

In opdracht van de Taskforce Mobiel Banditisme en het ministerie van Justitie en Veiligheid

Met medewerking van

Suzan Berkhout en Rodney Haan

Wolsink, J., Ferwerda, H. & Vig, J.

Vroegtijdige signalering van mobiele bandieten

Een verkennend onderzoek naar het gebruik van publieke en private sensoren in de aanpak van mobiele bendes

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Taskforce Mobiel Banditisme en het ministerie van Justitie en Veiligheid. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderzoek berust bij de auteurs.

© 2021, Arnhem/Utrecht, Bureau Beke en Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors

Inhoud

1	Achtergrond, vraagstelling en onderzoeksmethodiek	3
1.1	Mobiel banditisme	3
1.2	De Taskforce Mobiel Banditisme	5
1.3	Vraagstelling	6
1.4	Onderzoeksmethodiek	7
	1.4.1 Deskresearch	7
	1.4.2 Interviews	7
	1.4.3 Expertmeeting	7
1.5	Leeswijzer	7
2	Deskresearch	9
2.1	<i>Tech sensing</i>	10
2.2	<i>Human sensing</i>	15
2.3	Een voorbeeld uit de praktijk	18
2.4	Resumé	20
3	Interviews	21
3.1	De meerwaarde van een publiek-private samenwerking	21
3.2	De uitdagingen van een publiek-private samenwerking	23
3.3	Kansen voor een verbeterde publiek-private samenwerking	25
3.4	Resumé	26
4	Expertmeeting	27
4.1	De ernst van mobiel banditisme	27
4.2	De meerwaarde van <i>human</i> sensoren	28
4.3	Het belang van een verbeterde onderlinge informatie-uitwisseling	29
4.4	Resumé	31
5	De balans opgemaakt	32
5.1	Bestaande en nieuwe sensoren om mobiel banditisme te signaleren	33
5.2	Een publiek-private samenwerking om mobiel banditisme tegen te gaan	34
5.3	Drie pilots om de aanpak te verbeteren	35
	Geraadpleegde bronnen	37
	Bijlagen	
	Bijlage 1 – Respondentenlijst interviews	42
	Bijlage 2 – Respondentenlijst expertmeeting	43

1 Achtergrond, vraagstelling en onderzoeksmethodiek

In dit hoofdstuk wordt eerst de achtergrond van en aanleiding voor onderhavig onderzoek geschetst om daarna de vraagstelling en onderzoeksmethodiek te beschrijven. Het hoofdstuk eindigt met een leeswijzer.

1.1 Mobiel banditisme

Sinds het begin van deze eeuw wordt de Nederlandse samenleving geconfronteerd met mobiel banditisme c.q. internationaal actief zijnde rondtrekkende bendes uit het buitenland die gedurende hun korte verblijf in Nederland stelselmatig verschillende typen vermogensdelicten plegen (Siegel, 2013; Van Gestel, 2014; Van Ham, Van Esseveldt & Ferwerda, 2018). Zo plegen zij in wisselende samenstellingen onder meer diefstallen bij juweliers, supermarkten, cosmetica- en elektronicawinkels. Ook maken zij zich schuldig aan woninginbraken, straatroven, heling, autodiefstal, oplichting, skimming, identiteitsfraude en zakkenrollerij (Siegel, 2013; Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2019).¹ Om meer inzicht te geven in het fenomeen, zijn in deze rapportage in de blauw gearceerde boxen voorbeelden van strafbare feiten gepleegd door mobiele bendes opgenomen. De voorbeelden komen uit open bronnen en interviews.

Telefoons stelen tijdens een concert

Op 14 januari 2020 speelt een band in Antwerpen. Tijdens het concert worden tal van mobiele telefoons van concertgangers gestolen. Omdat het volgende optreden van deze band in Afas Live in Amsterdam is, besluit de Antwerpse politie de Nederlandse collega's van de Landelijke Eenheid op de hoogte te brengen. Volgens hen kiest de dadergroep bewust deze band uit, omdat het muziekgenre hardrock een goede gelegenheid voor zakkenrollen biedt. Door het headbangen en het enthousiaste dansen valt het concertgangers namelijk minder op wanneer iemand tegen hen aanbotst, waardoor de daders de gelegenheid hebben om op zoek te gaan naar buit. Op basis hiervan vermoedt de Landelijke Eenheid dat de dadergroep pas actief gaat zakkenrollen vanaf de hoofdact, omdat zij muziek spelen dat behoort tot het muziekgenre hardrock. Dit is voor de Landelijke Eenheid een reden om de politie-eenheid Amsterdam te benaderen om samen op te trekken gedurende het concert. Er staan agenten gepositioneerd in en rondom het publiek. Ook zijn er agenten in de cameratoezichtruimte aanwezig om de camerabeelden in de gaten te houden. Dat laatste levert geen resultaat op: 30 seconden nadat de hoofdact begint, komt er al een eerste aangifte binnen en gedurende het concert loopt het aantal aangiftes op. Aan het einde van het concert heeft de politie echter nog geen dader(s) in beeld. Daarom wordt besloten bij de uitgang van het theater een cordon te maken, bestaande uit politieagenten en beveiligingspersoneel. Daarnaast loopt een aantal agenten in burger tussen het publiek door om afwijkend gedrag te triggeren door met opzet subtiele signalen uit te zenden en zo een reactie te ontlokken, om

1. CCV, n.b. a

vervolgens het afwijkende gedrag te herkennen. Al vrij snel komt er een man in beeld die twijfelt om door te lopen en zich omdraait, maar uiteindelijk toch besluit om door te lopen. Dat is reden om de man te controleren en bij hem worden 36 telefoons aangetroffen die hij heeft verstopt in een fietsbroek onder zijn broek. Deze man blijkt de transporteur te zijn; alle gestolen telefoons worden aan hem gegeven om ze weg te sluisen uit Afas Live. De werkelijke zakkenrollers kan de politie niet achterhalen. In het verhoor geeft de transporteur aan dat zij als groep verblijven in een appartement dat via Airbnb is gehuurd en dat zij met drie daders bij het concert aanwezig zijn geweest. Uiteindelijk is gebleken dat dezelfde dadergroep in vier andere landen is aangehouden. Daaruit is naar voren gekomen dat het een Roemeense dadergroep betreft uit Galati. Dit staat bekend als een gebied waar veel zakkenrollers vandaan komen.

In algemene zin worden zeven fasen onderscheiden in de werkwijze van mobiele bendes in Nederland:

1. Inreis in Nederland
2. Verblijf in Nederland zonder vaste woon- of verblijfplaats
3. Gebruik van infrastructuur in Nederland
4. Delictpleging (en facilitering daarvan)
5. Opslag van gestolen goederen
6. Vervoer en handel van gestolen goederen
7. Gebruik van gestolen goederen.²

Binnen deze fasen kunnen de criminele activiteiten van mobiele bendes bewust of onbewust gefaciliteerd worden door verschillende partijen. Hierbij valt te denken aan vakantieparken die onderdak bieden, cafés die als ontmoetingsplek fungeren of verhuurders van loodsen voor de opslag van (gestolen) goederen.

Diefstal van auto-onderdelen

De politie heeft haar handen vol aan het tegengaan van een dadergroep die auto-onderdelen steelt. Het betreft een dadergroep die van tevoren al weet waar ze moet zijn om mee te kunnen nemen wat ze mee wil nemen. Daarvoor is een voorverkenning nodig, maar het is onbekend hoe de voorverkenning plaatsvindt. De diefstallen worden gepleegd door een dadergroep die uit twee tot drie personen bestaat. Achter deze dadergroep zit echter een veel grotere organisatie die zeer georganiseerd is ingericht en voornamelijk bestaat uit personen afkomstig uit bepaalde gebieden uit Litouwen, maar het is onbekend welke gebieden. Zij vliegen naar Nederland of Duitsland toe, om vervolgens met een huurauto van een autoverhuurbedrijf die rondom de luchthaven is gevestigd naar hun verblijf op een recreatiepark te rijden. Hier verblijven zij maximaal twee weken. Het komt voor dat zij in deze twee weken van huurauto ruilen. De Litouwers zijn met name geïnteresseerd in BMW-

2. CCV, n.b. b

voertuigen, waarbij zij op bestelling bepaalde auto-onderdelen stelen. Hierbij valt te denken aan koplampunits, sturen, versnellingspoken, airbags en entertainmentsystemen. Hiervoor is specialistische voertuigenkennis nodig en daar zijn ze ook in getraind. Zo is er een voorbeeld bekend van een dadergroep die op het dak van BMW's gaat staan om een gat in het dak te knippen, omdat zij weet dat de deuren daardoor automatisch opengaan. Ook is bekend dat de groep met name in de nacht opereert en vervolgens urenlang in een wijk kan blijven, zodat de groep met de ochtendspits mee kan rijden. Veelal verstopt de groep de buit dan in de grond, waarbij zij het beschermt met zilverfolie, om het vervolgens op een later moment op te laten halen door andere leden van de bende die het op hun beurt naar het buitenland brengen. Als de dadergroep de buit wel zelf houdt, doet zij hier afstand van als zij op het punt staat om aangehouden te worden. De politie kan hierdoor niet aantonen dat de groep daadwerkelijk wat gestolen heeft en dus is het voor de politie vrijwel onmogelijk om deze dadergroep op heterdaad te betrappen.

1.2 De Taskforce Mobiel Banditisme

In 2018 is de Taskforce Mobiele Banditisme opgericht. Het brengt alle partijen samen die betrokken zijn bij de bestrijding van mobiele bendes. De deelnemende partijen in 2018 zijn Detailhandel Nederland (DHN), Transport en Logistiek Nederland (TLN), gemeenten, Koninklijke Marechaussee (KMar), Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), politie, Openbaar Ministerie (OM), ministerie van Justitie en Veiligheid en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Zij beogen Nederland als delictgebied onaantrekkelijk te maken voor mobiele bendes door ze te ontmoedigen, tegen te houden en aan te pakken (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2019).³

Het thema mobiel banditisme is door het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) in 2019 als prioriteit opgenomen in het actieprogramma Veilig Ondernemen 2019-2022. Hiermee wordt getracht door een gestimuleerde en verstevigde publiek-private samenwerking de criminaliteit tegen en (onbewust) gefaciliteerd door ondernemers gericht aan te pakken. De reden dat het als prioriteit is opgenomen, is vanwege de schade die mobiel banditisme berokkent. Zo schat het OM de economische schade van mobiel banditisme op 2,19 miljard euro per jaar. Naast de schade is het ook als prioriteit opgenomen omdat dit door ondernemers als zodanig is genoemd (Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, 2019).

3. CCV, n.b. a

Vergelijking tussen schadebedragen

Om een idee te geven waarmee de economische schade van 2,19 miljard euro per jaar ten gevolge van mobiel banditisme mee vergelijken is, is naar soortgelijke schadebedragen gezocht. Zo blijkt de omzetsderving door schending van intellectuele eigendomsrechten via namaakproducten zoals kleding, schoenen, accessoires, cosmetica en verzorgingsproducten en piraterij de Nederlandse economie jaarlijks bijna 2 miljard euro aan schade te berokkenen.⁴ De economische schade die is veroorzaakt door de droogte in 2018 leverde in april 2019 een voorlopige inschatting op van een schadebedrag tussen de 500 miljoen en 2 miljard euro, waarbij de grootste effecten zich hebben voorgedaan in de voedselproductieketen en de transportketen.⁵ De aardbevingen in de Italiaanse regio Emilia-Romagna hebben op 20 en 29 mei 2012 geleid tot een schadebedrag van meer dan 2 miljard euro.⁶ Overstromingen in Iran – waarvoor honderdduizenden inwoners zijn geëvacueerd en waardoor tientallen doden zijn gevallen – hebben in 2019 gezorgd voor zowat 2 miljard euro schade.⁷ Verzekeraars in Duitsland hebben in 2020 zo'n 2,5 miljard euro betaald voor schade door storm, hagel en andere natuurlijke gevaren zoals zware regenval.⁸

Om mobiel banditisme aan te kunnen pakken, wordt met behulp van het barrièremodel nagegaan hoe per type vermogensdelict de zeven onderscheiden fasen in de werkwijze van mobiele bendes precies wordt ingevuld.⁹ De cruciale voorwaarde hiervoor is het hebben van een goede informatiepositie (Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018). Die kunnen de politie en de KMar bijvoorbeeld opbouwen door gebruik te maken van *sensing*. Hierbij verzamelt de politie informatie over objecten en/of subjecten via sensoren (Engberts & Copini, 2016; Homburg, Schreijenberg, Van den Tillaart & Bleeker, 2016).

1.3 Vraagstelling

In Nederland maken de politie en KMar reeds gebruik van allerlei sensoren om mobiele bendes tegen te houden en aan te pakken, zoals ANPR-camera's en cameratoezicht. Echter, mobiele bendes zijn dermate snel, dynamisch en mobiel dat deze sensoren mobiele bendes niet weren om Nederland aan te doen. Bovendien is er vrij verkeer van personen en goederen uit veel EU-landen, waardoor stelselmatige controle niet mogelijk is. Om het ontmoedigen, tegenhouden en aanpakken van mobiele bendes dan ook te verbeteren, wordt er in dit onderzoek antwoord gegeven op een tweetal onderzoeksvragen.

1. *Met welke bestaande en nieuwe sensoren van zowel publieke als private partijen in binnen- en buitenland kunnen mobiele bendes gesignaleerd worden?*
2. *Hoe kunnen publieke en private partijen gaan samenwerken omtrent sensorgebruik, zodat het effect sorteert in de aanpak van mobiele bendes?*

4. Algemeen Dagblad, 6 juni 2019

5. Jouregio, 5 april 2019

6. Provinciaal Zeeuwse Courant, 31 mei 2012

7. Knack, 14 april 2019

8. Risk & Business, 12 januari 2021

9. CCV, n.b. c

1.4 Onderzoeksmethodiek

In het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van een combinatie van methodieken. Dit wordt ook wel een multibronnenaanpak genoemd. Naast deskresearch hebben we verschillende interviews afgenomen en is een expertmeeting georganiseerd.

1.4.1 Deskresearch

Tijdens de deskresearch hebben we bestaande kennis over *sensing* bij elkaar gebracht door ons te richten op zowel nationale en internationale wetenschappelijke literatuur als andere kennisdocumenten ('grijze literatuur'). We hebben de wetenschappelijke literatuur geïnventariseerd door op het onderwerp toegespitste zoektermen (in combinatie met elkaar) te gebruiken in verschillende nationale en internationale databases, zoals de *Criminal Justice Abstracts Database*, de database van het ministerie van Justitie en Veiligheid en *Google Scholar*. Aanvullend hebben we referenties in de gevonden wetenschappelijke literatuur geraadpleegd. Op deze wijze voorkomen we dat (oudere) publicaties die in eerste aanleg niet naar voren komen, maar gelet op het onderwerp toch relevant zijn, 'gemist' worden. Al met al kan de deskresearch worden gezien als een synthese van de op dit moment nationaal en internationaal aanwezige kennis over het onderwerp.

1.4.2 Interviews

Tijdens het onderzoek hebben we negen respondenten geïnterviewd die werkzaam zijn bij publieke en private partijen. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de respondenten. De interviews zijn – vanwege de coronacrisis – telefonisch of digitaal afgenomen. In de interviews is gesproken over de kansen voor publieke en private partijen in het kader van vroegtijdige signalering en wat de meerwaarde is wanneer publieke en private partijen hierin gaan samenwerken. Tevens wordt ingegaan op de uitdagingen die hiermee gepaard gaan en de kansen om een publieke-private samenwerking te verbeteren.

1.4.3 Expertmeeting

De laatste onderzoeksactiviteit betreft een groepsgesprek met publiek en private experts die over expertise beschikken ten aanzien van *sensing*. Tijdens het groepsgesprek is ingegaan op het fenomeen mobiel banditisme en hoe *sensing* een bijdrage kan leveren aan het voorkomen en aanpakken hiervan. Tot slot is ingegaan op de kansen voor een meer effectieve (publiek-private) aanpak. In bijlage 2 staan de respondenten die hebben deelgenomen aan het groepsgesprek.

1.5 Leeswijzer

De rest van dit rapport is als volgt opgebouwd. In het volgende hoofdstuk wordt beschreven wat er gedurende de deskresearch naar voren is gekomen over *sensing*. In hoofdstuk 3 worden de interviews geanalyseerd en worden de daaruit afkomstige gemeenschappelijkheden en discrepanties tussen respondenten ten aanzien van het onderwerp beschreven. Op basis van de informatie uit de expertmeeting wordt in hoofdstuk 4 vooral

antwoord gegeven op de vraag hoe publieke en private partijen kunnen samenwerken omtrent sensorgebruik, zodat het effect gaat sorteren in de aanpak van mobiele bendes. Het laatste hoofdstuk geeft eerst een korte samenvatting van de bevindingen, om op basis daarvan een voorstel te doen voor drie pilots om de aanpak verder te verbeteren.

2 Deskresearch

In de 'Visie op Sensing', die in 2015 is opgesteld door de politie, wordt het nut van sensoren beschreven. Daaruit blijkt dat sensoren gebruikt kunnen worden bij de drie kernactiviteiten van de politie:

1. getuige zijn van/waarnemen
2. opsporen
3. handhaven.

Zo maken sensoren steeds vaker deel uit van een netwerk dat gekoppeld is aan een databank en/of meldkamer, waardoor deze continu signalen ontvangt van de sensoren. Als er sprake is van een opvallend of afwijkend signaal (getuigen/waarnemen), gaat er een waarschuwingssignaal uit. Dit waarschuwingssignaal is van meerwaarde voor een *real time* aanpak/het direct overgaan tot aanhouding indien de dader is opgespoord (opsporen en handhaven). Door deze vergrote heterdaadkracht kan de politie effectiever en efficiënter optreden (Politie, 2015; Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018).

In de 'Visie op sensing' wordt aangegeven dat deze werkwijze nodig is, omdat er wordt verwacht dat de omvang en snelheid van gegevensstromen in de maatschappij alleen maar zullen toenemen. Sensoren zijn dan ook een 'noodzakelijke aanvulling op het arsenaal van de politie', omdat de politie zo – ondanks bezuinigingen en groeiende veiligheidsproblemen – op hetzelfde niveau kan blijven waarnemen en in de toekomst minstens met dezelfde kwaliteit en snelheid kan blijven optreden. Daarbij wordt wel benoemd dat de inzet van sensoren in verhouding moet staan met de gewenste bescherming van de persoonlijke levenssfeer van burgers (Politie, 2015; Van Grondelle, Rocha & Werkman, 2018). Er moet met andere woorden worden voorkomen dat vrijheden zoals privacy en zelfbeschikking in het geding komen (Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2015).

Het fenomeen *sensing* in een wettelijk kader

De inzet van sensoren is ingekaderd door de Politiewet, de Gemeentewet en het Wetboek van Strafvordering. Via de lokale driehoek vindt afstemming plaats over de feitelijke inzet, duur en intensiteit van de sensoren. Ook wordt afgestemd hoe en door wie wordt gehandhaafd als de sensoren opvallende of afwijkende signalen opvangen. Hierbij worden de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit constant getoetst. In enkele gevallen, bijvoorbeeld in het kader van stelselmatige observatie, is toestemming nodig van gezagen zoals een officier van justitie. Daarbij moet dan worden voldaan aan de geldende voorwaarden van het Wetboek van Strafvordering (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2015).

In het vervolg van dit hoofdstuk gaan we in op *tech* en *human sensing*, bespreken we een praktijkvoorbeeld en eindigen we met een resumé.

2.1 Tech sensing

De te gebruiken sensoren kunnen worden opgedeeld in twee groepen. De eerste groep sensoren valt onder de noemer tech sensing. Het zijn technologische hulpmiddelen. Ernst, Ter Veen, Lam en Kop (2019) hanteren de volgende definitie voor deze technologische hulpmiddelen: 'De productie en het gebruik van geavanceerde elektronische apparaten en software gericht op informatiegebruik'. Het meest voorkomende technologische hulpmiddel is beeldtechnologie. Hier maakt de politie al gebruik van sinds de jaren '70 van de vorige eeuw. Op dat moment werden er camera's in de voertuigen van de rijks politie gemonteerd. Sindsdien is het aantal gebruikte camera's door de politie gegroeid en is het aantal toepassingen uitgebreid (Flight, 2016). Sterker nog: de politie schatte in 2015 dat voor 2020 90 procent van de (geautomatiseerde) informatiestromen die de politie bereiken, afkomstig zouden zijn via dergelijke sensoren (Van der Steur, 2015).¹⁰ Daarnaast zijn sensoren mobieler en slimmer geworden (Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018). Zo zet de politie tegenwoordig mobiele camera-units tijdens evenementen, *Automatic Number Plate Recognition* (ANPR)-camera's langs wegen, bodycams, drones en helikopters met camera's in.

ANPR-camera's

In Nederland wordt sinds de jaren '90 van de vorige eeuw gebruik gemaakt van ANPR-camera's als middel voor de verkeershandhaving. Sindsdien is het middel doorontwikkeld in het kader van nodale oriëntatie, waarmee stromen en verplaatsingen in kaart gebracht kunnen worden. Deze kunnen vervolgens gekoppeld worden aan eventueel crimineel gedrag. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat ANPR-camera's voertuigen signaleren die op een *hot- of watchlist* staan, omdat het voertuig gestolen is of het voertuig op naam staat van een persoon die door de politie wordt gezocht. Dit wordt een *hit* genoemd en is onderdeel van *real time* alerteren. Er zijn echter ook activiteiten die tijdens de voorbereiding op het plegen van een delict plaatsvinden en waarop geacteerd kan worden als deze worden herkend. Hiervoor is kennis over de *modus operandi* van de daders nodig (Homburg, Schreijenberg, Van den Tillaart & Bleeker, 2016).

In toenemende mate worden ook andere sensoren ingezet, zoals politieauto's met GPS-sensoren voor een exacte plaatsbepaling en richtmicrofoons om gesprekken af te luisteren (Politie, 2015; Flight, 2016; Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018). Deze technologische sensoren kunnen geluiden, gebeurtenissen, bewegingen, temperaturen en/of gewichten herkennen en daarmee zijn ze een verlenging van menselijke zingtuigen (Engberts & Copini, 2016).

10. Het is onbekend hoe deze verhouding anno 2021 is.

Identiteitsfraude herkennen met gezichtsherkenning

Criminelen maken steeds vaker gebruik van *deepfakes*. Dit behelst een vorm van identiteitsfraude waarbij de afbeelding van een bestaand persoon wordt vervangen door die van iemand anders. Om dit tegen te gaan, is in juli 2020 gestart met het installeren van biometrische gezichtsscanners op de stations waar de hogesnelheidstreinen van vervoerder Eurostar stoppen. De biometrische gezichtsscanner maakt het mogelijk om de foto van een identiteitsbewijs – die is gekoppeld aan het treinticket – te vergelijken met de foto die op het station wordt gemaakt. Als blijkt dat het om dezelfde persoon gaat, gaat de toegangspoort open. Eenzelfde identificatiesysteem wordt gebruikt op verschillende luchthavens.¹¹

Technologische sensoren worden niet alleen gebruikt door de politie om de leefbaarheid en veiligheid te vergroten, maar ook door burgers, bedrijven en gemeenten. Vanuit het perspectief van de burger worden er vier vormen van toezicht door camera's onderscheiden:

- **Surveillance:** Dit zijn sensoren die door autoriteiten (politie, gemeenten en bedrijven) worden gebruikt om burgers en objecten te monitoren. Een voorbeeld van zo'n gebruikte sensor is cameratoezicht;
- **Sousveillance:** Deze vorm van toezicht wordt gebruikt door burgers om de autoriteiten in de gaten te houden. Hierbij kan worden gedacht aan burgers die een politieoptreden filmen. Dit kan mogelijk een belangrijke rol spelen tijdens strafzaken;
- **Horizontale surveillance:** Hiervan is sprake wanneer de camera's van burgers gebruikt worden om andere burgers in beeld te brengen. Dit worden ook wel *little big brothers* genoemd. Een voorbeeld is Interpolis ThuisWacht, waarmee burgers hun woningen voorzien van camera's en sensoren om eventuele inbrekers op te merken (Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018). Een ander voorbeeld is de *dashcam*. Het is een camera die op de voorruit of het dashboard van de auto wordt gemonteerd en alles opneemt wat de bestuurder ziet tijdens het rijden met de auto. De beelden kunnen belangrijk zijn als getuige bij incidenten op de weg, bijvoorbeeld bij de schuldbeoordeling bij aanrijdingen of andere situaties¹²;
- **Zelf-surveillance:** Indien burgers apparaten of applicaties met sensoren gebruiken om hun eigen leefbaarheid en veiligheid te monitoren, wordt dit zelf-surveillance genoemd. Een voorbeeld is een sensor die het rijgedrag van een bestuurder kan meten, waarbij de bestuurder korting krijgt op de autoverzekering als de sensor uitwijst dat de bestuurder veilig rijdt (Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018).

11. OVPro, 29 juli 2020

12. Allcam,n.b.

Flight toont in 2013 aan dat het camera-landschap in Nederland voor 97 procent – wat neerkomt op 1,5 miljoen camera's – bestaat uit camera's van private partijen (waaronder burgers en ondernemers) tegenover 500 camera's van de politie (Flight, 2013). Drie jaar later laat Flight zien dat de politie vooral gebruik maakt van de camera's die zij in eigendom hebben, ondanks het feit dat de camera's van de private partijen ook nuttige beelden kunnen maken die in de opsporing van toegevoegde waarde zijn voor de politie. Echter, de politie is qua capaciteit al niet in staat om op alle relevante hits van de eigen beeldtechnologie te reageren, laat staan als daar ook nog de beeldtechnologie van burgers en ondernemers bij komt (Flight, 2016). Bovendien investeren zowel de overheid als de particuliere beveiligingsbranche fors in camera's en cameratoezichtcentrales waardoor de hoeveelheid beeldmateriaal de komende jaren exponentieel toeneemt, wat het tijdig vinden van relevante informatie alleen maar moeilijker gaat maken (Van der Kamp, Van Hooft & Zwier, 2014).

Dit is ook de reden dat de politie relevante sensordata en -informatie wil kunnen ontvangen en delen met organisaties buiten de politie via een publiek-private samenwerking (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2015). Een publiek-private ketensamenwerking kan namelijk bijdragen aan een versterking van alertheid en slagkracht bij de politie, omdat deze samenwerking de politie meer betrouwbare informatie op kan leveren (Politie, 2015). Deze visie wordt gedeeld door Flight (2016), Engberts en Copini (2017) en Bervoets, Corsel, Fortuin, Kaal en Van de Ven (2021) aangezien zij stellen dat een samenwerking met andere partijen in het kader van sensorgebruik en delen van informatie goed zijn op de momenten dat er sprake is van een gemeenschappelijk belang qua beveiligen (Flight, 2016; Engberts & Copini, 2017; Bervoets, Corsel, Fortuin, Kaal & Van de Ven, 2021).

Het belang van samenwerking geduid

Engberts en Copini (2017) schetsen een voorbeeld om zodoende het belang van samenwerking te duiden. In de grensstreek ligt een groot winkelcentrum waar per dag tienduizenden bezoekers uit binnen- en buitenland komen. Slechts een klein deel van deze bezoekers heeft criminele bedoelingen. Degenen met criminele bedoelingen werken veelal in georganiseerd verband. Op deze locatie zijn veel publieke en private partijen die hun eigen sensoren inzetten. Zo gebruikt de Koninklijke Marechaussee ANPR-camera's langs de grens, zetten benzinstations beveiligingscamera's in, surveilleert de politie en plaatsen zij vaste ANPR-camera's vanwege het mogelijke mobiel banditisme, heeft de gemeente eigen beveiligingscamera's in het winkelgebied evenals de winkeleigenaren in hun winkel. Desalniettemin weten daders 2 procent van de omzet weg te nemen door diefstallen te plegen, worden tientallen bezoekers per dag slachtoffer van zakkenrollers en zijn van enkele bezoekers voertuigen gestolen. Dit komt doordat iedere partij enkel door hun eigen bril blijft kijken, in plaats van de informatie te bundelen om zodoende daders sneller in beeld te krijgen (Engberts & Copini, 2017).

Het versterken van de alertheid en slagkracht bij de politie wordt bijvoorbeeld nageleefd met het project 'Camera in Beeld' waarin de politie, als ze een overzicht heeft van alle private camera's, na een misdrijf snel alle data van de omliggende camera's kan opvragen. Dit is een mooi voorbeeld van publiek-private samenwerking (Biesiot, Jacquemard & Van Est, 2018).

Een ander voorbeeld van een publiek-private samenwerking is die tussen Detailhandel Nederland, de politie, het Openbaar Ministerie en de stichting Gemeenschappelijke Informatie Organisatie (GIO). De reden voor deze samenwerking is dat winkelbedrijven regelmatig worden geconfronteerd met mobiele bendes die zich schuldig maken aan verschillende strafbare feiten, zoals winkeldiefstal. Achteraf beschikken deze winkeliers vaak over informatie over de mobiele bendes. Zo weten zij waar, op welke datum en op welk tijdstip de mobiele bende actief is geweest en op welke goederen zij het voorzien hebben. Verder hebben zij mogelijk informatie over signalementen, NAW-gegevens, modus operandi, vervoermiddelen, kentekens, verblijfplaatsen, opslagplaatsen, afzetgebieden en schadebedragen. Deze informatie mag via het protocol 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme' landelijk gedeeld worden met de deelnemende winkelbedrijven en de Landelijke Eenheid, mits wordt voldaan aan een aantal criteria die uitwijzen dat er sprake is van mobiel banditisme. De stichting GIO houdt toezicht op de uitvoering van dit door de Autoriteit Persoonsgegevens goedgekeurd protocol. Door deze informatie te delen, wordt geprobeerd te voorkomen dat de mobiele bendes elders nog meer schade kunnen aanrichten. Op de hoogte gestelde winkeliers kunnen namelijk preventieve maatregelen nemen, zoals extra beveiliging, terwijl de politie en het OM de informatie kunnen gebruiken voor het opsporen en vervolgen van deze bendes (Oelen, 2015).¹³

Winkeldiefstal

In de periode van 14 mei tot en met 15 oktober 2019 heeft één dadergroep – bestaande uit personen die geboren zijn in Boekarest – 15 diefstallen gepleegd bij verschillende vestigingen van een winkelketen. In deze periode verblijven zij in een woning in Amsterdam en rijden ze in een voertuig met een Frans kenteken naar de plaatsen waar zij de diefstallen plegen. Ze zijn onder andere actief in Hilversum, Amstelveen, Leeuwarden en Almere. Eén dader is bij alle winkeldiefstallen betrokken. De modus operandi is steeds identiek. De daders lopen namelijk met drie personen de winkel binnen: de looper, de pakker en de leider/bewaker. De looper haalt vervolgens een New Yorker-tas onder zijn kleding vandaan en wijst naar interessante kleding. De pakker (vaak een vrouw) verzamelt deze kleding en stopt het in de tas. De leider/bewaker observeert de omgeving en het winkelpersoneel. Ook heeft laatstgenoemde vaak een jammer in zijn handen, met name bij het verlaten van de winkel. Een jammer is een stoorzender die het beveiligingssignaal verstoort waardoor de looper ongemerkt als eerste de winkel kan verlaten, gevolgd door de pakker en als laatste door de leider/bewaker. Er zijn echter ook gevallen bekend waarin enkel de looper de winkel verlaat, om na vijf tot tien minuten terug te komen en op eenzelfde wijze nogmaals een diefstal te plegen. Al met al is er sprake van een professionele modus operandi, waarbij de daders over het algemeen non-verbaal met elkaar communiceren. Het is onbekend of er voorafgaand

13. Rijksoverheid, 29 augustus 2018

aan de diefstal een voorverkenning heeft plaatsgevonden, en zo ja in welke vorm. Het voorbeeld toont wel aan dat de dadergroep op de hoogte is van het veiligheidssysteem van de winkelketen. De jammer werkt immers bij alle vestigingen. De verdachte die bij alle diefstallen in beeld is gekomen, is veroordeeld tot een gevangenisstraf van 15 maanden. Hiervoor heeft de rechtbank ook gekeken naar het strafblad van de verdachte. In Nederland heeft hij in het verleden geen soortgelijke feiten begaan, maar uittreksels van Europol hebben uitgewezen dat de verdachte in het buitenland vaker diefstallen heeft gepleegd en hiervoor is veroordeeld. Dit heeft strafverzwarend gewerkt. Naast de gevangenisstraf moet de verdachte de winkelketen ook de waarde van de gestolen kleding als schadevergoeding terugbetalen. Dit komt neer op €2.250. Of en welke straf de andere daders opgelegd hebben gekregen, is onbekend. Naast dat deze winkeldiefstallen de winkelketen schade hebben berekend, wordt er ook schade toegebracht aan consumenten. De schade voor het winkelbedrijf wordt namelijk doorberekend in de verkoopprijzen van de producten.

Volgens Flight (2016) zijn technologische hulpmiddelen pas echt van waarde als ze op basis van patroonherkenning of gedragsanalyse bepaalde gebeurtenissen aan de voorkant kunnen herkennen, interpreteren, beoordelen of zelfs voorspellen. Het gevolg hiervan zou namelijk zijn dat incidenten worden voorkomen of verstoord (Politie, 2015; Flight, 2016). In feite is een verandering waarin van een reactieve post-crimewerkwijze (reactief en gericht op opsporing en vergelding) wordt overgegaan op een proactieve pre-crime-werkwijze (preventief en gericht op risicobeheersing) gewenst. Hiermee kan niet alleen worden voorspeld wie criminaliteit gaat plegen, maar ook waar en wanneer. Dit wordt ook wel *predictive policing* genoemd (Flight, 2016; Schuilenburg, 2016; De Vries & Smit, 2016; Van Rest & Weima, 2018). Wanneer hiervoor enkel gebruik gemaakt blijft worden van cameratoezicht is er sprake van een aantal belemmeringen (Van der Kamp, Van Hooft & Zwier, 2014):

- Observanten kunnen 1 tot maximaal 4 camera's effectief monitoren, terwijl het aantal camera's dat zij daadwerkelijk moeten monitoren hoger is (Wallace, Diffley & Aldridge, 1997);
- Na 20 tot 40 minuten monitoren treedt 'video-blindheid' op, waardoor zij minder waarnemen (Troscianko, Holmes & Stillman, 2004);
- Eén cameraobservant kan persoonlijke vooroordelen hebben waardoor hij of zij bepaalde personen wel of niet aanmerkt als verdachten (Norris & Armstrong, 1999);
- In een evaluatie van cameratoezicht in Rotterdam is gebleken dat slechts 40 procent van de geregistreerde incidenten door cameraobservanten zelf worden opgemerkt (Schijndel, van Schreijenberg, Homburg & Dekkers, 2010).

Een toepassing van *predictive policing*

In Amsterdam is het *Criminaliteits Anticipatie Systeem* (CAS) ontwikkeld. Sinds 2017 is de methodiek landelijk uitgerold. Het CAS deelt een gebied op in hokjes van 125 bij 125 meter waarover een verscheidenheid aan informatie wordt verzameld: criminaliteitshistorie, afstand tot bekende verdachten, afstand tot de dichtstbijzijnde snelwegoprit, soort en hoeveelheid bedrijven die bij de politie bekend zijn en demografische en socio-economische gegevens van het CBS. Op basis daarvan krijgen de hokjes een risicoscore, waardoor er een heatmap gecreëerd kan worden. Deze heatmap is leidend voor de inzet van flexteams, zodat zij op basis van voorspellingen aanwezig zijn op de locaties waar het risico op een incident het grootst is (Van Grondelle, Rocha & Werkman, 2018; Mali, 2020).

2.2 *Human sensing*

De tweede groep sensoren betreft de menselijke zintuigen van bijvoorbeeld burgers en professionals. Volgens Cornelissens en Ferwerda (2010) kan de burger van nut zijn als informant of mogelijke getuige bij het opsporen van verdachten als er (vermoedens zijn dat) een strafbaar feit is gepleegd, omdat – conform de *wisdom of crowds*-theorie – een grote groep mensen ongeacht hun achtergrond altijd meer weet dan enkele experts (Surowiecki, 2004). Alle inspanningen die de politie verricht om burgers ook daadwerkelijk hierbij te betrekken, worden geplaatst onder de noemer burgerparticipatie (Cornelissens & Ferwerda, 2010). Dat de burgers een belangrijke rol kunnen spelen in de opsporing van verdachten blijkt ook uit het onderzoek van de Politieacademie (2007). Hierin wordt namelijk aangetoond dat van het relatief beperkte aantal verdachten van misdrijven dat in Nederland wordt achterhaald ongeveer 85 procent op heterdaad wordt aangehouden. Daarvan is ongeveer 60 procent geïnitieerd door burgers.

Naast de vormen van burgerparticipatie die de politie helpen bij het opsporen van verdachten, worden er in het onderzoek van Cornelissens en Ferwerda (2010) ook twee vormen van burgerparticipatie onderscheiden die dienst doen ter voorkoming van (verdere) criminaliteit. Ten eerste betreft het Meld Misdaad Anoniem. Dit is een meldpunt waar Nederlandse burgers anoniem meldingen kunnen doen van criminaliteit. Ten tweede zijn er in verschillende politieregio's initiatieven ontwikkeld waarbij burgers worden gevraagd om als extra oren en ogen van de politie te fungeren door opmerkelijke situaties te melden (Cornelissens & Ferwerda, 2010). Dergelijke vormen van *human sensing* hebben raakvlakken met wat Flight (2016) rapporteerde over technologische hulpmiddelen: ze zijn pas echt van waarde wanneer ze op basis van patroonherkenning of gedragsanalyse bepaalde gebeurtenissen aan de voorkant kunnen herkennen, interpreteren, beoordelen of zelfs voorspellen.

Engberts en Copini (2017) en De Clerq (2018) benadrukken ook het belang om naar het gedrag van mensen te kijken dat voorafgaat aan een strafbaar feit. Naast *predictive policing* via *tech sensing* – waarbij gebruik gemaakt wordt van digitale, computergeestuurde programma's zoals ANPR-camera's, closed-circuit television (CCTV) en uitgebreide datasets – zou er volgens hen ook gedaan moeten worden aan *predictive profiling*

via *human sensing*. Dit berust volledig op de menselijke radar (Engberts & Copini, 2017; De Clercq, 2018).

ProActief Signaleren (PAS)-training

Het signaleren van afwijkend gedrag wordt bijvoorbeeld aangeleerd in de PAS-training. Deze training is vooral bedoeld voor professionals die een toezichhoudende, signalerende of controlerende en handhavende taak hebben in het publieke of semipublieke domein. Hierbij valt te denken aan politiefunctionarissen, dienstverleners die veelvuldig met publiek in aanraking komen (bijvoorbeeld winkelpersoneel), beveiligers die bijvoorbeeld in winkels en op luchthavens werken en toezichhouders en andere professionals op bijvoorbeeld scholen en in ziekenhuizen. Naast het leren signaleren van afwijkende gedragingen is het ook van belang dat de professionals weten hoe zij de desbetreffende persoon moeten aanspreken om erachter te komen of hij of zij als verdachte aangemerkt moet worden. Hiervoor is het verbeteren van de interviewtechnieken ook onderdeel van de PAS-training, waarin wordt aangeleerd goede vragen te stellen, te leren luisteren en te leren wat een interviewer niet moet doen in een dergelijk gesprek (Van Ham & Ferwerda, 2013; Van Leiden & Ferwerda, 2013).

Het doel van *predictive profiling* is om potentiële daders in de voorbereidingsfase te ontmaskeren door proactief te denken en te handelen, met als gevolg dat escalaties en overtredingen voorkomen kunnen worden. Hiervoor zijn twee werkwijzen van nut. Allereerst kunnen observaties worden uitgevoerd en geanalyseerd om zodoende afwijkende gedragingen in beeld te brengen en hierop te interveniëren. Een voorwaarde hiervoor is dat kennis over de *modus operandi* van criminele activiteiten bekend is. Daarnaast dienen burgers en professionals ook in staat te zijn om verbaal en non-verbaal gedrag van elkaar te onderscheiden en opmerkelijke discrepanties hiertussen op te merken. Bij de beslissing of er sprake is van normaal gedrag of afwijkend gedrag geeft non-verbaal gedrag vaak de doorslag. Potentiële daders proberen hun gedragingen namelijk vaak te verbergen, maar vallen door de non-verbale gedragingen toch op. Daarnaast behelst verdacht gedrag ook de aanwezigheid van potentiële daders op plekken waar zij gezien de context niet thuishoren, zich gedragen op een manier die niet past binnen de context en/of het dragen van bepaalde kleding of attributen die opmerkelijk zijn gezien de context (Van Ham & Ferwerda, 2013; Van der Kamp, Van Hooft & Zwier, 2014; Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014; Van den Berg, Wijn & Van Hemert, 2015; De Clercq, 2018).

Het gedrag van mensen kan daarnaast actief geprikkeld worden door met opzet subtiele signalen uit te zenden en zo een reactie te ontlokken aan de omgeving. De bijbehorende veronderstelling is dat potentiële daders zich al anders gedragen, maar ook anders reageren op deze prikkels dan personen die zich in dezelfde omgeving bevinden en niet de intentie hebben om een strafbaar feit te plegen. Iemand die gespannen is omdat hij of zij een delict wil gaan plegen, kan bijvoorbeeld sneller schrikken van een onverwacht geluid of een vraag van een toezichthouder. Dit geeft informatie over de intenties van de potentiële dader (Van Ham & Ferwerda, 2013; Van der Kamp, Van Hooft & Zwier, 2014;

Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014; Van den Berg, Wijn & Van Hemert, 2015; De Clercq, 2018).

Elffers (2013) beschrijft het nut van *human sensing* uitgebreid. Hij geeft aan dat een potentiële dader in de verkennende fase altijd een afweging maakt of een zogenaamde guardian hem of haar zou kunnen zien bij het plegen van een misdrijf. Een *guardian* kan iemand zijn met een formele rol in het veiligheidsdomein, waarbij te denken valt aan een politieagent of veiligheidsbeambte, maar het kunnen ook burgers zijn die vanuit een informele rol informele sociale controle uitoefenen in (semi-)openbare ruimtes. Hierbij letten ze op onregelmatigheden in de vorm van afwijkend, verdacht, overlastgevend of crimineel gedrag of onveilige fysieke situaties. De informatie die zij hierbij ophalen, kunnen ze doorgeven aan bijvoorbeeld de politie waarmee het politiewerk kan worden versterkt (Elffers, 2013; Van der Land, Van Stokkom & Boutellier, 2014). Wanneer de potentiële dader het idee heeft dat een *guardian* (mogelijk) aanwezig is, een situatie wordt gemonitord en/of dat er sprake is van preventieve interventies, zal hij of zij besluiten het misdrijf niet te plegen (Van der Land, Van Stokkom & Boutellier, 2014).

De verantwoordelijkheid voor het opmerken van afwijkend gedrag, waarvoor dus enige kennis van de modus operandi van potentiële daders nodig is, ligt niet alleen bij de lokale, landelijke of supranationale overheidsinstanties. Ook burgers, ondernemers, werknemers en private beveiligers kunnen afwijkend gedrag signaleren (Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014). Bayley en Shearing (1996) gaven de meerwaarde van de ogen en oren van burgers in 1996 al aan. Zij stelden dat de politie preventief gezien niet succesvol kan zijn wanneer burgers niet bereid zijn om een bijdrage te leveren. De politie zou burgers moeten veranderen van passieve consumenten van politiebescherming naar actieve coproducten c.q. veiligheidspartners van de openbare orde en veiligheid. Dit wordt in 2011 nog eens ondersteund door Van Brakel en De Hert: 'in een proactieve en preventieve samenleving ligt de verantwoordelijkheid voor de veiligheid niet enkel bij de staat, maar ook bij andere groepen zoals burgers en bedrijven (Van Brakel & De Hert, 2011)'.

Er zijn diverse maatregelen die burgers, ondernemers, werknemers en private beveiligers kunnen helpen bij het vroegtijdig signaleren van gevaarlijk gedrag, zoals mediacampagnes die gericht zijn op burgers, zelfbeschermingscursussen, bedrijfstrainingen en speciaal getraind beveiligingspersoneel (Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014). Doordat hiermee meer informatie wordt vergaard, biedt dit meer inzichten in het opwerpen van barrières waardoor een bepaalde criminaliteitsvorm minder vaak voor kan gaan komen.¹⁴ Daarentegen willen criminelen van oudsher dat zij en hun activiteiten niet ontdekt worden, waardoor zij met de komst van nieuwe sensoren zullen proberen aan ontdekking te ontsnappen (Politie, 2015). Zo wordt er verondersteld dat criminelen trainen op het tegengaan van stresssignalen die hen kunnen verraden in de aanloop naar een actie¹⁵, zoals het niet anders reageren op een onverwacht geluid dan de mensen die niet van plan zijn een delict te plegen. Voor de politie is het dan ook zaak om misbruik van sensoren te monitoren en andere tactiekvormen te ontwikkelen om misbruik van sensoren te

14. CCV, n.b. c

15. Security Management, 8 september 2015

voorkomen (Politie, 2015). Al met al is het herkennen van actieve criminelen dan ook een dynamisch en kennisintensief kat-en-muis-spel (Schakel, Rienks & Ruissen, 2012).

2.3 Een voorbeeld uit de praktijk

Van Nunen, Van Rest en Roelofs (2014) hebben de modus operandi behorende bij zakkenrollerij omschreven in een casus. In deze casus is er sprake van drie daders die in Amsterdam potentiële slachtoffers selecteren op basis van kwetsbaarheid en de te behalen winst. De fasen in de modus operandi zijn:

1. Rondkijken voor een (makkelijk) slachtoffer, door op een bepaalde locatie rond te hangen;
2. Selecteren van het slachtoffer, waarbij er sprake is van communicatie tussen de daders;
3. Positie innemen door het slachtoffer te naderen;
4. Afleiden van het slachtoffer door de ene dader, waarbij een andere dader zijn definitieve positie heeft ingenomen;
5. Stelen van het bezit;
6. Verbergen van de gestolen items, waarbij de daders onderling de items doorgeven;
7. De locatie verlaten waar het delict is gepleegd.

Deze modus operandi maakt zakkenrollerij zelfs voor getrainde toezichhouders lastig om te signaleren. Om slachtofferschap te voorkomen, dient de modus operandi verstoord te worden in de eerste vier fasen. Hiervoor moet gekeken worden naar het gedrag rond de handeling. De wijze waarop verstoord kan worden, verschilt per fase. Zo zou in fase 2 het uiteindelijke slachtoffer benaderd kunnen worden door hem of haar te vragen naar de weg, waardoor de gelegenheid voor daders wegvalt. Ook kan in fase 4 de dader die het item weg gaat nemen, afgeleid worden (Van Nunen, Van Rest & Roelofs, 2014; Van Rest & Weima, 2018). Voor iedere criminele activiteit die mobiele bendes plegen, dient een soortgelijk overzicht van de modus operandi te worden gemaakt. Hierop kan namelijk een barrière worden ontworpen waarmee de gelegenheid voor het plegen van criminele activiteiten door mobiele bendes wordt verstoord.

De toepassing van sensoren op andersoortige problematiek

Sensoren worden niet alleen gebruikt om criminaliteitsvormen door mobiele bendes tegen te gaan. Voor veel andersoortige problematiek worden sensoren ook als hulpmiddel ingezet. We geven hieronder een aantal voorbeelden van toepassingen.

Sensoren in strijd tegen terrorisme

Terroristen worden bij de voorbereidingen en uitvoering van hun terroristische daden steeds bekwaam in het gebruik van technologie. Daarom wordt er bij het voorkomen van terroristische daden steeds meer gebruik gemaakt van sensoren. In 2011 is er bijvoorbeeld

een systeem ontwikkeld waarmee van buitenaf explosieven opgespoord kunnen worden. Het systeem bestaat uit sensoren die in de lucht aanwezig zijnde verdachte en verhoogde concentraties van bepaalde stoffen kunnen detecteren. Een computerprogramma is vervolgens in staat om te analyseren of deze stoffen een bom kunnen creëren. Mocht dit het geval zijn, dan kunnen inlichtingendiensten en de politie vroegtijdig ingrijpen. Volgens de projectleider zou een soortgelijk systeem in de toekomst ook toegepast kunnen worden bij het opsporen van drugslaboratoria.¹⁶ Ten tweede zijn er in 2016 sensoren ontwikkeld die in staat zijn om van kleur te veranderen wanneer zij in aanraking komen met explosieven. De kleur van de sensor geeft aan om hoeveel explosief materiaal het gaat en welk type explosief het is.¹⁷

Sensoren voor ecologisch onderzoek

Er worden drones gebruikt om in Natura2000 gebieden onderzoek te doen naar vegetatieclassificaties. Door gebruik te maken van drones is er minimale impact op de omgeving. De sensoren die worden ingezet, zijn hoge resolutie foto's, video's, thermische camera's (warmtebeelden) en multispectrale sensoren waarmee kan worden achterhaald of bepaalde gebieden levende vegetatie bevatten. Dit moet al met al de potentiële leefgebieden voor het zeldzame gentiaanblauwtje in kaart brengen.¹⁸

Sensoren in strijd tegen het uitsterven van zwarte neushoorns

Door stroperij worden de zwarte neushoorns met uitsterven bedreigd. In 2017 is geconstateerd dat de technieken van dat moment ontoereikend zijn om de zwarte neushoorns te monitoren, terwijl dat van cruciaal belang is in de strijd tegen stroperij. Daarom is er een sensor ontwikkeld waarmee rangers de zwarte neushoorns kunnen lokaliseren én hun activiteiten nauwkeurig kunnen volgen. Hiervoor wordt ten eerste een telecomnetwerk opgezet in een gebied waar geen bereik is. Ten tweede worden sensoren ontwikkeld die werken op zonne-energie en die in de neuzen van de neushoorns gaan. Hiermee wordt informatie vergaard over de locatie van de zwarte neushoorns en kunnen ze worden beschermd tegen stroppers.¹⁹

Sensoren tegen het vangen, doden en/of opeten van vee door wolven

In 2020 neemt het aantal incidenten waarin schapen worden gedood door wolven toe. Volgens een gedragsbioloog zal deze problematiek exponentieel gaan toenemen, mede omdat de wolven hun welpen zullen gaan leren dat het doden van schapen 'leuk' is. Om dit te voorkomen, moet het gedrag van de wolven beïnvloed worden door hen een negatieve ervaring te laten ondergaan. Hiervoor kunnen schapen bijvoorbeeld halsbanden krijgen met daarin sensoren die reageren op stress. Indien het stressniveau van een schaap stijgt, wordt er vanuit de halsband een signaal doorgegeven aan een systeem dat afschrikwekkende geluiden en lichteffecten produceert om de wolf te verjagen of te ontmoedigen. Daarnaast krijgt de toezichthouder van de schapen ook een signaal, zodat hij of zij zelf actie kan ondernemen om de wolf te verjagen of ontmoedigen. Hierdoor zal de wolf het afleren om schapen als prooi te blijven zien (Van Bommel, Linnartz & Floor, 2015).²⁰

16. Reformatorisch Dagblad, 3 november 2011.

17. BNR, 29 maart 2016.

18. Aeret, n.b.

19. Techzine, 27 september 2017; Algemeen Dagblad, 28 september 2017

20. Algemeen Dagblad, 22 maart 2020

2.4 Resumé

Sensing bestaat uit *tech sensing* en *human sensing*. Bij eerstgenoemde gaat het om technologische sensoren, zoals beeldtechnologie/camera's. Het aantal technologische sensoren is de afgelopen jaren toegenomen, doordat deze sensoren niet alleen worden gebruikt door de politie, maar ook steeds meer door burgers, bedrijven en gemeenten. Daarnaast is het aantal toepassingen uitgebreid en zijn technologische sensoren mobieler en slimmer geworden. Technologische sensoren kunnen anno 2021 dan ook geluiden, gebeurtenissen, bewegingen, temperaturen en/of gewichten herkennen en zijn hiermee een verlenging van de menselijke zintuigen. Hierbij is het wel van belang dat vrijheden zoals privacy en zelfbeschikking niet worden geschonden.

Een kanttekening bij de toename in het aantal technologische sensoren is dat het voor de politie moeilijker wordt om tijdig relevante informatie te vinden. Volgens een onafhankelijk wetenschappelijke onderzoeker is de politie vanwege haar capaciteit al niet altijd in staat om al het eigen materiaal te analyseren, laat staan wanneer daar ook het materiaal van burgers, bedrijven en gemeenten bijkomt. Dit materiaal kan echter ook belangrijke informatie voor het opsporen van daders bevatten. Daarom ziet de politie een meerwaarde in een publiek-private samenwerking waarmee relevante sensordata en informatie gedeeld kan worden met organisaties buiten de politie. Doordat de politie ook meer betrouwbare informatie tot zich krijgt, wordt de alertheid en slagkracht bij de politie versterkt.

De technologische sensoren kunnen niet alleen bijdragen aan het opsporen van daders. Via *predictive policing* kunnen ze op basis van patroonherkenning of gedragsanalyse ook aan de voorkant herkennen, interpreteren, beoordelen of zelfs voorspellen wie, waar en wanneer criminaliteit gaat plegen. Hiermee kan mobiel banditisme vooraf al voorkomen of verstoord worden.

Met behulp van *human sensing* – waarbij gebruik wordt gemaakt van de menselijke zintuigen van bijvoorbeeld burgers, ondernemers, werknemers en private beveiligers – dient *predictive profiling* hetzelfde doel als *predictive policing*. Wanneer voornoemde actoren namelijk kennis hebben van de modus operandi van daders en in staat zijn om discrepanties tussen verbaal en non-verbaal gedrag te observeren (potentiële daders proberen hun gedragingen vaak te verbergen, maar vallen door hun non-verbale gedragingen toch op), kunnen zij afwijkend, verdacht, overlastgevend of crimineel gedrag of onveilige fysieke situaties signaleren. Er zijn diverse mogelijkheden om de kennis over de modus operandi te bevorderen, zoals via mediacampagnes die gericht zijn op burgers, zelfbeschermingscursussen, bedrijfstrainingen en het onderwijzen van beveiligingspersoneel.

3 Interviews

Tijdens het onderzoek hebben we met negen respondenten gesproken die werkzaam zijn bij publieke of private partijen. In de interviews is gesproken over de meerwaarde van publiek-private samenwerking (paragraaf 3.1). Tot dusverre wordt een dergelijke samenwerking gekenmerkt door een aantal uitdagingen (paragraaf 3.2), evenals door kansen die de samenwerking kunnen verbeteren (paragraaf 3.3).

3.1 De meerwaarde van een publiek-private samenwerking

Nederland is een aantrekkelijk delictgebied voor mobiele bendes, omdat het plegen van vermogensdelicten hier lonend is. Dit komt onder meer door de werkwijze van publieke partijen. De politie-eenheden zijn bijvoorbeeld gefocust op het op heterdaad betrappen van daders. Mobiel banditisme wordt echter gekenmerkt door het vluchtige karakter van dadergroepen. Daarnaast is de informatiepositie van de politie volgens meerdere respondenten onvoldoende door de manier waarop de politieorganisatie is ingericht (hier wordt in paragraaf 3.2 nader op ingegaan).²¹ Tezamen maakt dit het moeilijk om mobiele bendes op heterdaad aan te houden.

Ook de werkwijze van het OM maakt mobiel banditisme in de optiek van de respondenten lonend.²² Als een mobiele bende nu namelijk is aangehouden en voor de rechter dient te verschijnen, wordt het vaak afgedaan met een zogenoemde Zorgvuldig Snel Maatwerk-aanpak (ZSM-aanpak). De essentie is dat in elke zaak maatwerk wordt geleverd via een aanpak die recht doet aan de belangen van de dader, het slachtoffer en de maatschappij. Daarbij is snelheid een belangrijk element, zodat de daders snel weten waar ze aan toe zijn.²³ Zaken worden dan ook vaak binnen zes uur afgehandeld. De straf kan zowel binnen (taakstraf, boete, contactverbod of het betalen van een schadevergoeding) als buiten (bemiddelingsgesprek of een doorverwijzing naar Halt) het strafrecht liggen. Omdat mobiele bandieten in de registraties vaak first offenders zijn, vallen de straffen vaak laag uit en krijgen de dadergroepen niet het signaal dat mobiel banditisme niet lonend is.²⁴

De aanpak van mobiel banditisme verbetert in de optiek van de respondenten wanneer deze publieke partijen aansluiting zoeken bij private partijen in de vorm van een publiek-private samenwerking. Door daarbij gebruik te maken van het barrièremodel, kan ingezet worden op een kwalitatief vroegtijdige alarmering. Preventie is gezien het

21. Niet benoemd in de interviews maar wel bekend bij de onderzoekers, is dat de politie sinds kort een nieuwe informatiepoot heeft ingericht die de informatiepositie moet verbeteren.

22. De onderzoekers zijn op de hoogte van de op 1 mei 2019 in werking getreden 'Strafvorderingsrichtlijn mobiel banditisme'. Hiermee kunnen zwaardere straffen opgelegd worden wanneer wordt aangetoond dat iemand een mobiele bandiet is. Hier wordt in hoofdstuk 4 nader op ingegaan, omdat dit niet door de geïnterviewde respondenten is benoemd maar wel in de expertmeeting.

23. Openbaar Ministerie, n.b.

24. Politie.nl, n.b. a.

karakter van mobiel banditisme namelijk interessanter dan repressie. Hiervoor is een goede informatiepositie van belang. Naast de technologische sensoren die reeds in dit onderzoek zijn benoemd, worden in de interviews twee andere technologische sensoren genoemd die de informatiepositie kunnen verbeteren. Ten eerste is dat het meldingssysteem van verzekeraars. Nadat een burger slachtoffer is geworden van diefstal, wil hij of zij namelijk gebruikmaken van de verzekering. De burger maakt daarvoor melding van diefstal. Om daadwerkelijk gebruik te kunnen maken van de verzekering is vaak ook een aangiftebewijs van de politie nodig. Met andere woorden: de meldingen die worden gedaan bij verzekeraars liggen qua tijdsframe vaak dicht bij het gepleegde misdrijf dan de gedane aangiftes bij de politie. Gezien het vluchtige karakter van mobiel banditisme is dit dan ook een interessante informatiebron om te gebruiken om ervoor te zorgen dat de kans dat mobiele bendes al zijn verdwenen uit Nederland kleiner is. De tweede nieuwe technologische sensor die is benoemd in de interviews en die de informatiepositie kan verbeteren, is het Digitaal Opkopers Register (DOR). Dit register biedt namelijk zicht op criminele stromingen en helingzaken.

Het Digitaal Opkopers Register (DOR)

In de portefeuille High Impact Crimes – wat onder andere overvallen, straatroven en inbraken behelst – van het ministerie van Justitie en Veiligheid is de aandacht voor de aanpak van heling de afgelopen jaren toegenomen. Een belangrijke reden hiervoor is de koppeling tussen het DOR en de database met aangiftes van gestolen goederen van StopHeling. Hiermee wordt aan de hand van een serienummer automatisch nagegaan of een goed als gestolen geregistreerd staat in StopHeling. Als dit het geval is, krijgt de politie hier melding van. Hierdoor wordt niet alleen de bestrijding van heling effectiever door de afzetmarkt voor gestolen goederen te frustreren, maar draagt het ook bij aan het vergroten van de pakkans van plegers van High Impact Crimes (Ferwerda, Van Ham, Scholten & Jager, 2016).

Uit de interviews komt naar voren dat het belangrijk is dat er binnen de publiek-private samenwerking niet enkel gebruik wordt gemaakt van technologische sensoren, maar ook van *human* sensoren. Mobiele bendes bevinden zich immers op vakantieparken, parkeerplaatsen en bouwplaatsen, in winkels en restaurants en bij opslagboxen en autoverhuurbedrijven. De private partijen die hiermee van doen hebben, kunnen dan ook getraind worden om opmerkelijk gedrag te signaleren (*predictive profiling*). Hierdoor kan er meer fenomeeninformatie dan incidentinformatie binnenkomen en dat verrijkt de informatiepositie. Het is hierbij wel van belang dat de eigenaar van een vakantiepark bijvoorbeeld alleen leert om opmerkelijk gedrag op een vakantiepark te signaleren (denk aan gordijnen die continu dichtzitten terwijl de zon schijnt en mensen daar dan normaal gesproken in de zon gaan liggen), in plaats van dat hij of zij op de hoogte wordt gebracht van alle mogelijke signalen. Dit voorkomt namelijk dat er mogelijk etnisch geprofileerd gaat worden en deze persoon een *overload* aan informatie krijgt.

Sensing en het gevaar van etnisch profileren

Wanneer er gebruik wordt gemaakt van *sensing*, ligt het gevaar van etnisch profileren op de loer. Dit blijkt ook uit een pilot die in de Designer Outlet in Roermond is uitgevoerd. Dit winkelcentrum trekt jaarlijks miljoenen bezoekers en is daardoor in trek bij mobiele bendes. De politie probeert in samenwerking met de Technische Universiteit Eindhoven criminelen sneller op te sporen door mensen op basis van data te controleren. Hiervoor zijn in en bij Roermond op strategische plekken ANPR-camera's opgehangen. Ook zijn de politie en de universiteit bezig met apparatuur die registreert hoeveel mensen in een voertuig zitten en welke telefoons ze op zak hebben. Daarnaast wordt het reguliere cameratoezicht aan het systeem gekoppeld. Al deze gegevens worden gecombineerd. De projectleider legt uit: *"Er wordt gewerkt met een puntensysteem. Komt een auto uit de richting Duitsland? Tien punten. Roemeens kenteken? Tien punten. Rijdt hij naar de outlet? Tien punten. Zitten er vier mensen in? Tien punten. Bij een bepaalde score vinden we dat er genoeg reden is om de auto te controleren en sturen we er iemand op af".*²⁵ Amnesty International heeft de werkwijze van de pilot onderzocht in 2020.²⁶ Hoewel de algoritmes werken op basis van een model, is het programmeren daarvan mensenwerk. De categorisering die wordt gehanteerd, suggereert een oorzakelijk verband tussen criminaliteit en etniciteit. Zo worden voertuigen met bepaalde Oost-Europese kentekens een hoger risico toegekend. Deze werkwijze zorgt voor een gevaar op etnisch profileren.²⁷

3.2 De uitdagingen van een publiek-private samenwerking

Een verbeterde informatiepositie zal tot gevolg hebben dat publieke partijen beter in staat zijn om mobiele bendes preventief tegen te houden en/of repressief aan te pakken. Er zijn volgens de respondenten alleen wel een aantal uitdagingen ten aanzien van een goed functionerende publiek-private samenwerking.

De eerste uitdaging komt voort uit de manier waarop de politieorganisatie is ingericht. De politie-eenheden zijn namelijk regionaal ingedeeld en dit bemoeilijkt een effectieve aanpak en opsporing van mobiele bendes. Hoewel bekend is dat mobiel banditisme niet gebonden is aan landsgrenzen, laat staan regionale grenzen, gaat een regionale eenheid na een aanhouding van een mobiele bende meestal enkel na of de mobiele bende meerdere misdrijven binnen hun werkzame gebied heeft gepleegd. Dit komt omdat zij – indien een dadergroep daadwerkelijk ook in andere regionale eenheden soortgelijke misdrijven heeft gepleegd – anders capaciteit moet gaan inzetten op het oplossen van misdrijven waar zij in feite niet verantwoordelijk voor is. Regionale eenheden hebben er dan ook geen belang bij het incident groter te maken dan dat ene incident. De inrichting van de politieorganisatie vormt in deze zin een drempel voor nader verdiepend en stapelend onderzoek. Tevens verloopt de onderlinge samenwerking tussen de regionale eenheden en de Landelijke Eenheid nog niet optimaal, waardoor het kan zijn dat gedane meldingen niet altijd bij de juiste personen terechtkomen. Een ander aspect aan deze regionale

25. NOS, 17 september 2018

26. Op de website <https://www.amnesty.nl/actueel/nederland-maak-een-einde-aan-gevaarlijke-politie-experimenten-met-massasurveillance> staat een link naar het rapport, de Nederlandstalige samenvatting en een notitie van januari 2021 waarin uitvoerig wordt ingegaan op de Kabinetsbrief naar aanleiding van het rapport.

27. Amnesty International, 20 november 2020

inrichting is dat er tussen de verschillende politie-eenheden verschillen zijn in de kennis die aanwezig is over mobiel banditisme. Gezien het landelijke en internationale karakter van mobiel banditisme bemoeilijkt dit de aanpak.

De tweede uitdaging heeft te maken met het verwachtingsmanagement. Veel respondenten geven daarbij aan dat de publieke partijen meer duidelijkheid moeten verschaffen aan de private partijen over hun capaciteit en mogelijkheden wanneer zij informatie ontvangen. Als de politie bijvoorbeeld al weet dat zij geen opvolging kan geven aan een gedane melding, moet zij dat direct kenbaar maken. In die zin moeten de publieke partijen zich kwetsbaar opstellen en hun beperkingen aangeven, zodat de verwachtingen van private partijen gereguleerd worden. Dit voorkomt dat de private partijen terughoudender worden, omdat zij het idee krijgen dat het maken van meldingen geen nut heeft.

De effectiviteit van het 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme'

De publiek-private samenwerking tussen Detailhandel Nederland, de politie, het Openbaar Ministerie en de stichting Gemeenschappelijke Informatie Organisatie (GIO) is gestart omdat winkeliers regelmatig slachtoffer worden van strafbare feiten die worden gepleegd door mobiele bendes, zoals winkeldiefstal. Achteraf beschikken de winkeliers vaak over informatie over deze mobiele bendes. Deze informatie mag sinds 2018 via het protocol 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme' landelijk gedeeld worden met de deelnemende winkelbedrijven en de Landelijke Eenheid, mits wordt voldaan aan een aantal criteria die uitwijzen dat er sprake is van mobiel banditisme. De stichting GIO houdt toezicht op de uitvoering van dit door de Autoriteit Persoonsgegevens goedgekeurde protocol. Door deze informatie te delen, wordt geprobeerd te voorkomen dat de mobiele bendes elders nog meer schade kunnen aanrichten.

Tot dusverre komt het 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme' onvoldoende van de grond. De deelnemende winkelbedrijven hebben namelijk niet het idee dat het hen direct iets oplevert, waardoor de meldingsbereidheid laag is. Het bewustzijn dat de meerwaarde van het 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme' voortkomt uit de kracht van het collectief, is dan ook nog onvoldoende aanwezig en dit vermindert de effectiviteit. Wat de effectiviteit ook vermindert, is dat er bij het maken van een melding een pv-nummer moet worden bijgevoegd vanwege privacy-doeleinden. Er gaat echter vaak een bepaalde tijd overheen totdat er aangifte wordt gedaan, waardoor het 'Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme' pas op een later moment van nut kan zijn. Dit terwijl het cruciaal is om snel te handelen bij mobiel banditisme.

De meldingen die wel binnenkomen, worden gebundeld en periodiek gerapporteerd aan de deelnemende winkelbedrijven. Omdat zij hierdoor alerter kunnen zijn op mobiele bendes, draagt dit bij aan het voorkomen van slachtofferschap. De informatieproducten worden ook beschikbaar gesteld aan de politie en het OM. Tot dusverre is het echter niet vaak voorgekomen dat de politie vervolgens capaciteit beschikbaar stelt om de mobiele bende op te sporen. Dit komt doordat de politie capaciteit moet vrijmaken voor een dadergroep die hoogstwaarschijnlijk niet meer in Nederland is of omdat de verkregen informatie al verouderd is.

3.3 Kansen voor een verbeterde publiek-private samenwerking

In de interviews zijn verschillende ideeën geopperd die de publiek-private samenwerking in het vroegtijdig signaleren en aanpakken van mobiele bendes kunnen verbeteren. In algemene zin moet de gehele organisatie in de optiek van respondenten niet te complex worden ingericht, maar moet er klein en concreet worden begonnen. Door het op een dergelijke pragmatische manier in te steken, zal het er op de korte termijn voor zorgen dat er kleine successen kunnen worden geboekt. Deze succesverhalen moeten vervolgens ook naar buiten worden gebracht.

Een succesverhaal

Een dadergroep stal gedurende een lange periode cosmetica. Nadat op een doordeweekse avond één lid van de dadergroep was aangehouden, heeft het GIO contact opgenomen met de regionale eenheid waarin de aanhouding had plaatsgevonden. De reden hiervoor was dat het GIO een gebundeld dossier had over de dadergroep met daarin informatie over misdrijven die in verschillende regionale eenheden waren gepleegd. Het heeft er uiteindelijk toe geleid dat 15 tot 20 diefstallen aan deze dadergroep gekoppeld konden worden, resulterend in een totaal schadebedrag van €55.000.

Kleinschalige, eenvoudige en effectieve samenwerking voorkomt dat het enthousiasme ten aanzien van een publiek-private samenwerking verdwijnt voordat het überhaupt is gestart. Ook stimuleert het om vaker signalen te melden. Dit kan nog meer worden versterkt als vaker wordt benadrukt dat men op anonieme basis melding kan maken bij een onafhankelijk meldloket. Wanneer daarna kan worden aangetoond dat de anonimiteit gewaarborgd is, wordt de anonieme melding doorgestuurd naar diverse partijen zoals de politie en andere opsporingsdiensten.

De publiek-private samenwerking en het onderliggende samenwerkingsconvenant moet het mogelijk maken om elkaar te waarschuwen voor mobiele bendes. Het hierin vaker gaan betrekken van de noodhulp en wijkagenten is van grote meerwaarde, omdat zij altijd op straat aanwezig zijn. Dit zal ervoor zorgen dat de kans dat mobiele bendes op heterdaad betrapt gaan worden, groter wordt. Om dit effectief te laten zijn, dient ook het personeel van de meldkamer op de hoogte te zijn van meldingen die gerelateerd zijn aan mobiel banditisme.

Tot slot is het belangrijk dat melders door middel van een terugkoppeling op de hoogte worden gebracht wat er met de gemelde informatie is gebeurd. Van oudsher heeft de politie echter een monopolie op de informatiepositie, waardoor het als lastig wordt ervaren om opsporingsinformatie te delen met private partijen. De politie weet immers niet wat de private partijen met de informatie doen. De terug te koppelen informatie heeft echter geen specifieke informatie te bevatten; het terugkoppelen van een actie en het resultaat daarvan is al heel waardevol.

Al met al liggen er dus kansen voor een betere informatie-uitwisseling en samenwerking tussen de publieke en private partijen en tussen private partijen onderling.

3.4 Resumé

Op basis van de interviews komt naar voren dat Nederland een aantrekkelijk delictgebied voor mobiele bendes is. Dit komt onder meer doordat de regionale inrichting van de politie een centrale informatiepositie van de politie bemoeilijkt. Zo kijkt een politie-eenheid na een mobiele bende te hebben aangehouden veelal alleen maar of deze mobiele bende ook verantwoordelijk is voor andere misdrijven die zich binnen deze politie-eenheid hebben voorgedaan. Hiermee wordt van belang zijnde informatie die mogelijk beschikbaar is in andere politie-eenheden niet optimaal gebruikt. Daarnaast zijn er verschillen tussen de politie-eenheden voor wat betreft de kennis over mobiel banditisme en komen gedane meldingen niet altijd bij de juiste personen terecht.

De aantrekkelijkheid van Nederland zou kunnen verminderen wanneer een publiek-private samenwerking inzet op een kwalitatief vroegtijdige alarmering. Hiervoor is een goede informatiepositie van belang. Daarvoor moet in de publiek-private samenwerking gebruik gemaakt worden van zowel *tech sensing* als *human sensing*. Het is immers bekend dat mobiele bendes gebruikmaken van de faciliteiten die door private partijen worden aangeboden en dus moeten ook de private partijen getraind worden om opmerkelijk gedrag te signaleren.

Dit zal leiden tot meldingen van private partijen die binnenkomen bij de publieke partijen. De uitdaging hierbij is om de verwachtingen die private partijen hebben te reguleren. Dit kan de politie doen door duidelijk te zijn over hun capaciteit en de te nemen vervolgstappen wanneer zij informatie ontvangen. Tevens is het van belang dat melders door middel van een terugkoppeling op de hoogte worden gebracht wat er met de gemelde informatie is gebeurd. Zodoende wordt voorkomen dat de private partijen het gevoel krijgen dat er niets met hun informatie gebeurt, waardoor zij terughoudender worden om signalen te melden.

Om de meldingsbereidheid verder te vergroten, is het belangrijk dat een publiek-private samenwerking een concrete en pragmatische insteek heeft. Door klein te beginnen, zal het namelijk eerder leiden tot kleine successen. Van belang is om deze succesverhalen kenbaar te maken bij de deelnemende partijen, zodat zij gestimuleerd worden om vaker signalen te melden. De drempel om te melden kan nog verder worden verlaagd door een centraal meldloket in te richten en te benadrukken dat melden op anonieme basis mogelijk is.

4 Expertmeeting

Onderdeel van het onderzoek was een expertmeeting met tien respondenten van publieke en private partijen. De keuze voor deze respondenten is gebaseerd op het feit dat zij vanwege hun werkzaamheden beschikken over expertise ten aanzien van *sensing*. De resultaten van deze expertmeeting worden in dit hoofdstuk besproken. In paragraaf 4.1 bespreken we waarom mobiel banditisme in hun optiek een ernstig fenomeen is en hoe met name *human* sensoren een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen en aanpakken hiervan. Paragraaf 4.2 gaat vervolgens in op de tekortkomingen die een effectieve aanpak belemmeren. De paragraaf wordt afgesloten met hoe dit kan worden verbeterd.

4.1 De ernst van mobiel banditisme

Mobiel banditisme is een veel groter probleem dan veel mensen vaak denken, aldus veel experts. Waar de lokale veelpleger zich in zijn of haar omgeving toespitst op het plegen van één type delict, plegen mobiele bendes door heel Nederland vermogensdelicten en loopt de aard van deze delicten zeer uiteen. De experts benoemen hierin onder andere de zakkenrollers op treinstations, de mobiele bendes die fietsen en scooters stelen, dadergroepen die zich bezighouden met winkeldiefstal en de plegers van ladingdiefstallen. Hoewel deze diversiteit aan delicten ervoor zorgt dat de *modus operandi* uiteenlopen, zijn er ook een aantal gemeenschappelijkheden. Alle dadergroepen reizen namelijk op één of andere manier Nederland in, verblijven ergens en verplaatsen zich via de infrastructuur.

Fietsen voor Polen

De politie-eenheid Oost-Nederland heeft een grote serie fietsdiefstallen geanalyseerd die door één dadergroep in het hele land is gepleegd. De dadergroep bestaat uit 11 mannen en 2 vrouwen in de leeftijd van 24 tot 48 jaar die in wisselende samenstellingen werken. Ze zijn afkomstig uit Polen en hebben geen vaste verblijfplaats in Nederland. Waarschijnlijk zijn ze geen familie van elkaar. Wel komen er zes van hen uit dezelfde stad: Choszczno. Ze zijn in Nederland op zoek naar dure fietsen van merken als Gazelle en Batavus die zijn voorzien van AXA-sloten. Van deze sloten hebben ze valse sleutels die soms bekend staan onder de naam 'Polenschlüssel'. De groep slaat meestal in drietallen toe. Vooral bij winkelcentra of stadscentra waar het winkelende publiek dure fietsen kort stalt. Hier worden de fietsen behendig weggenomen en enkele straten verderop 'koud gezet'. Wanneer het voor hen duidelijk is dat de politie geen weet heeft van het feit dat de gestolen fietsen op deze locatie staan, worden de fietsen opgehaald en verzameld. Daarna gaan ze in ladingen van 25 tot soms wel 60 fietsen in busjes of kleine vrachtwagens de grens over. Bij een zoeking door de politie op een vakantiepark – waar een groep daders verbleef – werden naast gestolen fietsen ook nieuwe AXA-sloten, vervalste serienummerstickers en controlelijsten van 'stop-heling' gevonden. Op deze controlelijsten staan de fietsen geregistreerd waarvan aangifte van diefstal is gedaan. Uit de analyse van de politie komt naar voren dat de mobiele bende telkens in 1 tot 3 weken een heel gebied leegroeft. Vooral de steden en de omgeving van

Groningen, Zwolle, Harderwijk en Eindhoven zijn populair bij de groep. Het is onbekend of hier een specifieke reden voor is. De aangehouden verdachten noemen nooit hun verblijfplaats, maar hooguit een adres in Polen. Bij verschillende controles van busjes met gestolen fietsen is vastgesteld dat de fietsen voorzien waren van nieuwe sloten en sleutels. Soms was er een vaag aankoopbewijs van een Nederlandse fietsenmaker. De gestolen fietsen gaan via Duitsland naar Polen waar ze op de Poolse marktplaats Alegro.pl opduiken. Wanneer de zoekterm 'rower' of 'rowery' wordt gebruikt met als toevoeging dat ze uit Nederland komen, krijg je lange lijsten te zien. Op basis van het onderzoek van de politie blijkt dat de groep al jaren actief is en de leden soms ook worden vervangen door nieuwe leden.

Een ander verschil tussen een mobiele bende en de lokale veelpleger is dat de omvang van de schadebedragen door mobiele bendes veel groter is. Tezamen is dit volgens de experts reden om na te gaan welke sensoren op welke momenten in de werkwijze van mobiele bendes ingezet moeten worden.

4.2 De meerwaarde van human sensoren

Door veel experts wordt aangegeven dat niet alleen technologische sensoren ingezet moeten worden, maar ook *human* sensoren. Experts zeggen hierover dat het van belang is dat private partijen op de hoogte worden gebracht van de signalen die kunnen wijzen op mobiel banditisme. In het geval een private partij een opmerkelijke situatie signaleert, moet het bekend zijn waar hier op een zo'n eenvoudig mogelijke manier melding van gemaakt kan worden. Tevens is het van belang dat opvolging wordt gegeven aan de melding en dat het resultaat wordt teruggekoppeld. Op deze manier wordt dan optimaal gebruikgemaakt van *human* sensoren. Volgens één expert zit er echter wel een gevaar aan een dergelijke manier van werken, namelijk het gevaar van tunnelvisie. Wanneer de focus namelijk wordt gelegd op signalen die passen bij een bepaalde modus operandi, bestaat de kans dat er blinde vlekken ontstaan wanneer mobiele bendes een andere werkwijze gebruiken.

Desondanks zijn alle experts het erover eens dat *human* sensoren van toegevoegde waarde kunnen zijn voor het tegenhouden en aanpakken van mobiele bendes. Zo heeft het aan de voorkant van de keten een preventieve functie, gebaseerd op het duizendogen-principe. Hiervan wordt door een expert een voorbeeld genoemd. Gedurende een korte periode werden bij verschillende parfumeriezaken namelijk veel parfums gestolen. Het bleek met name te gaan om parfums die in witte bakjes zaten. Daarop is besloten om de camerabeelden te bekijken. Het bleek dat de daders bij iedere diefstal witte doekjes pakten, hiermee continu hevig aan het zwaaien waren en net deden alsof ze verkouden waren. Van een afstand viel het hierdoor niet op dat de witte bakjes inclusief parfums ondertussen in hun tassen verdwenen. Met deze kennis over de modus operandi van de dadergroep konden de parfumeriezaken die hiervan slachtoffer waren geworden andere parfumeriezaken preventief waarschuwen om alert te zijn op deze werkwijze.

Een idee dat nog niet tot uitvoering is gebracht, maar waaruit ook de preventieve functie van *human* sensoren naar voren komt, is het vormgeven van een veiligheidsmeter die

gebruikt zou kunnen worden op de parkeerplaatsen langs de snelweg. Het is immers bekend dat mobiele bendes bij het reizen gebruikmaken van de infrastructuur van parkeerplaatsen, maar zich daarnaast schuldig kunnen maken aan bijvoorbeeld ladingdiefstal. Nu worden deze parkeerplaatsen onder andere gebruikt door vrachtwagenchauffeurs, medewerkers van Rijkswaterstaat en medewerkers van de ANWB. Wanneer er voor hen een laagdrempelige smartphoneapplicatie wordt ontwikkeld, kunnen zij voor iedere parkeerplaats aangeven of het een veilige (score=1) of onveilige parkeerplaats (score=10) is. Wanneer de informatie over alle parkeerplaatsen in Nederland vervolgens bij een landelijk regiepunt terechtkomt, weet de politie waar zij preventief moet surveilleren.

Human sensoren hebben niet alleen aan de voorkant van de keten een preventieve functie, aan de achterkant kunnen ze ook een bijdrage leveren aan de opsporing van mobiele bendes doordat zij over informatie beschikken.

4.3 Het belang van een verbeterde onderlinge informatie-uitwisseling

Sensing is een instrument dat kan bijdragen aan het preventief tegengaan en/of opsporen van mobiele bendes. Om de effectiviteit van *sensing* te maximaliseren, is informatie-uitwisseling van groot belang. Daarin valt nog veel winst te behalen, aldus de experts. Veel publieke en private partijen werken immers op een versnipperde en verkokerde manier binnen een rigide systeem met systeemfouten.

Een factor die hierin wordt benoemd, is de privacywetgeving. Het gaat daarbij om twee wetten: de Wet Politiegegevens (Wpg) en de Uitvoeringswet Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

De wet- en regelgeving

Onder de Wet Politiegegevens (Wpg) vallen de politie, Koninklijke Marechaussee, Rijksrecherche, Bijzondere opsporingsdiensten (bod'en) en buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's). Voor de politie betekent deze wet dat zij voor het uitvoeren van de politietaken persoonsgegevens mag verwerken en in bepaalde gevallen verplicht is om deze ook beschikbaar te stellen aan de andere organisaties. Denk hierbij aan gegevens die worden verzameld voor hulpverlening, het handhaven van de openbare orde of het opsporen van strafbare feiten. Ook worden deze gegevens gebruikt voor big-data analyses, profileringen en gegevensbewerking met behulp van sensoren. Voor de bod'en en boa's geldt dat zij uitsluitend gebruik mogen maken van politiegegevens voor hun opsporingsactiviteiten.

Naast de Wpg bestaat de Uitvoeringswet AVG voor het verwerken van persoonsgegevens voor andere taken dan de politietaken. Deze wetgeving is voor zowel publieke als private partijen van toepassing wanneer gegevens voor de interne bedrijfsvoering moeten worden verwerkt. Hierbij valt te denken aan personeelsadministratie, klachtenafhandeling, ICT-voorzieningen, marketing en communicatie.²⁸

28. Politie, n.b. b

Waar de politie door de Wpg de mogelijkheid heeft om veel sensoren in te zetten, vormt de Uitvoeringswet AVG voor private partijen een drempel om data te verzamelen. Bovendien zorgen de verschillende doelstellingen en voorwaarden van de Wpg en Uitvoeringswet AVG ervoor dat het moeilijk is om gegevens uit te wisselen tussen de politie en private partijen, maar ook tussen private partijen onderling.

Het tegengeluid van zowel publieke als private partijen is dat het inderdaad moeilijk is om gegevens uit te wisselen, maar niet onmogelijk. De doelmatigheid van de Uitvoeringswet AVG zorgt ervoor dat er uitzonderingen gemaakt kunnen worden als informatie-uitwisseling ertoe leidt dat een veiligere samenleving tot stand komt waarin de mensenrechten gewaarborgd blijven. De criminaliteitsvorm mobiel banditisme is volgens veel experts zo'n uitzondering. Daarom moeten private partijen tools aangereikt krijgen, zodat zij de politie kunnen gaan helpen efficiënter te werk te gaan waardoor mobiel banditisme wordt voorkomen en/of aangepakt. Hierbij is het van belang dat de informatie-uitwisseling wordt beschreven in een zogenoemde *customer journey*, waarin antwoord wordt gegeven op de vragen wat het doel van de informatiedeling is, met welke partijen de informatie gedeeld mag worden en waarom dit nodig is.

Een expert geeft een voorbeeld van een goed functionerende informatie-uitwisseling tussen de politie en private partijen. De bedrijven op een bedrijventerrein hadden hun particuliere camera's beschikbaar gesteld aan de politie. Indien de politie het noodzakelijk achtte, konden de beelden daarmee worden uitgelezen. Om te blijven voldoen aan de privacywetgeving was het de ondernemer niet toegestaan om zijn of haar eigen beelden in te zien. Het beschikbaar stellen van deze informatie heeft ervoor gezorgd dat de opsporing efficiënter is geworden. Daarnaast heeft dit ook een preventieve werking gehad.

Dat een verbeterde informatie-uitwisseling waardoor informatie gebundeld kan gaan worden van belang is, blijkt ook wanneer de op 1 mei 2019 in werking getreden 'Strafvorderingsrichtlijn mobiel banditisme' wordt benoemd door een expert. Deze richtlijn biedt een officier van justitie handvatten voor het bepalen van hogere strafeisen voor internationaal opererende mobiele bendes die vermogenscriminaliteit plegen. Voorheen werden dit soort verdachten nog te vaak vervolgd voor een op zichzelf staand misdrijf, terwijl dat ene misdrijf slechts één van de vele misdrijven was. Hierdoor kwamen de daders er met een te lichte straf vanaf, die niet voldoende recht deed aan de financiële en emotionele impact van hun daden. Om een krachtig signaal te laten uitgaan dat deze vorm van criminaliteit zwaar wordt aangerekend en niet lonend is, worden sinds 1 mei 2019 geen voorwaardelijke of werkstraffen meer geëist, maar onvoorwaardelijke gevangenisstraffen. Daarbij neemt het aantal maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf toe naarmate het aantal aangiften en bewezen delicten ook hoger is.²⁹

29. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042162/2019-05-01>

4.4 Resumé

Doordat mobiele bendes door heel Nederland uiteenlopende vermogensdelicten plegen en de schadebedragen erg hoog zijn, is mobiel banditisme een groter probleem dan dat veel mensen denken. Dit staft de noodzaak om na te gaan welke technologische hulpmiddelen en menselijke sensoren op welke momenten ingezet moeten worden om zodoende mobiele bendes aan de voorkant van de keten preventief tegen te houden en aan de achterkant van de keten op te sporen. Hiervoor is het met betrekking tot de menselijke sensoren van belang dat de private partijen op de hoogte worden gebracht van de signalen die duiden op mobiel banditisme en waar zij deze signalen kunnen melden. Ook is het noodzakelijk dat opvolging wordt gegeven aan de meldingen en dat er een terugkoppeling van het resultaat plaatsvindt.

Een goede informatie-uitwisseling tussen publieke en private partijen en tussen private partijen onderling is dus cruciaal om de effectiviteit van *sensing* op de aanpak van mobiele bendes te maximaliseren. Dit blijkt onder andere uit de 'Strafvorderingsrichtlijn mobiel banditisme'. Hiermee worden niet meer voorwaardelijke of werkstraffen geëist maar onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, waarbij het aantal maanden wordt bepaald door het aantal aangiften en bewezen delicten.

Vooralsnog wordt er echter op een versnipperde en verkokende manier gewerkt binnen een rigide systeem met systeemfouten. Een belangrijke factor hierin is de wet- en regelgeving rondom privacy, waarbij de verschillende bestaansredenen van de Wpg en Uitvoeringswet AVG informatie-uitwisseling bemoeilijken. Onmogelijk is dit echter niet. De doelmatigheid van de Uitvoeringswet AVG zorgt ervoor dat er uitzonderingen gemaakt kunnen worden als informatie-uitwisseling ertoe leidt dat een veiligere samenleving tot stand komt waarin de mensenrechten gewaarborgd blijven. Dergelijke uitzonderingen moeten beschreven worden in een *customer journey* waarin staat wat het doel van de informatie-uitwisseling is, met welke partijen de informatie gedeeld gaat worden en waarom dit nodig is.

5 De balans opgemaakt

De Nederlandse samenleving wordt sinds het begin van deze eeuw geconfronteerd met mobiel banditisme. Het is een fenomeen waarin internationaal actief zijnde rondtrekkende bendes uit het buitenland gedurende het korte verblijf in Nederland stelselmatig verschillende typen vermogensdelicten plegen. In algemene zin kunnen er zeven fasen worden onderscheiden in de werkwijze van mobiele bendes in Nederland:

1. Inreis in Nederland
2. Verblijf in Nederland zonder vaste woon- of verblijfplaats
3. Gebruik van infrastructuur in Nederland
4. Delictpleging (en facilitering daarvan)
5. Opslag van gestolen goederen
6. Vervoer en handel van gestolen goederen
7. Gebruik van gestolen goederen

Hierbij kunnen de mobiele bendes zowel bewust als onbewust gefaciliteerd worden door verschillende partijen, zoals eigenaren van vakantieparken en autoverhuurders.

In 2018 is de Taskforce Mobiele Banditisme opgericht om Nederland als delictgebied onaantrekkelijk te maken voor mobiele bendes door ze te ontmoedigen, tegen te houden en aan te pakken. Hiervoor dient het barrièremodel gebruikt te worden. Per type vermogensdelict kunnen dan namelijk de zeven onderscheiden fasen in de werkwijze van mobiele bendes worden nagegaan. Het hebben van een goede informatiepositie is hierin een cruciale voorwaarde. Deze informatiepositie kan opgebouwd worden door gebruik te maken van *sensing*. De sensoren waar tot dusverre gebruik van wordt gemaakt, blijken echter nog niet effectief genoeg te zijn in het ontmoedigen, tegenhouden en aanpakken van de te snelle en dynamische mobiele bendes. Om de effectiviteit te verhogen, is er in dit onderzoek antwoord gegeven op twee onderzoeksvragen.

1. *Met welke bestaande en nieuwe sensoren van zowel publieke als private partijen in binnen- en buitenland kunnen mobiele bendes gesignaleerd worden?*
2. *Hoe kunnen publieke en private partijen gaan samenwerken omtrent sensorgebruik zodat het effect sorteert in de aanpak van mobiele bendes?.*

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, is gebruik gemaakt van een multibronnen-aanpak. Met de deskresearch is getracht een beeld te schetsen van hetgeen nu bekend is over het fenomeen *sensing (state of the art)*. Daarvoor hebben we ons gericht op zowel de (inter)nationale wetenschappelijke literatuur als andere kennisdocumenten. Daarnaast hebben we met negen respondenten van publieke en private partijen een interview

gevoerd over het fenomeen *sensing* en is als laatste onderzoeksactiviteit een expertmeeting georganiseerd. Hieraan namen tien publieke-private experts deel die over expertise beschikken ten aanzien van *sensing*.

In dit afsluitende hoofdstuk dat gelezen kan worden als een samenvatting, beschrijven we de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek. Paragraaf 5.1 beantwoordt de eerste onderzoeksvraag en gaat in op de bestaande en nieuwe sensoren van publieke en private partijen die mobiele bendes kunnen signaleren. Vervolgens behandelt paragraaf 5.2 de tweede onderzoeksvraag en beschrijft het hoe publieke en private partijen kunnen samenwerken om mobiele bendes te ontmoedigen, tegen te houden en aan te pakken. Tot slot doen we in paragraaf 5.3 een voorstel voor drie kleinschalige praktijkpilots die, ondanks de diversiteit in gepleegde vermogensdelicten door mobiele bendes, betrekking hebben op de gemeenschappelijkheden in de *modus operandi*.

5.1 Bestaande en nieuwe sensoren om mobiel banditisme te signaleren

Sensing valt op te delen in *tech sensing* en *human sensing*. De sensoren die vallen onder *tech sensing* zijn technologische hulpmiddelen. Deze zijn in de afgelopen jaren mobieler en slimmer geworden. De politie zet de volgende technologische hulpmiddelen in om mobiel banditisme te signaleren: mobiele camera-units tijdens evenementen, ANPR-camera's langs wegen, bodycams, drones, helikopters met camera's, politieauto's met GPS-sensoren voor een exacte plaatsbepaling en richtmicrofoons om gesprekken af te luisteren. Deze technologische sensoren kunnen geluiden, gebeurtenissen, bewegingen, temperaturen en/of gewichten herkennen. Daarmee zijn ze een verlenging van de menselijke zintuigen. Naast de politie maken ook gemeenten, ondernemers en burgers gebruik van technologische sensoren. Zo plaatsen gemeenten en ondernemers bijvoorbeeld camera's in drukbezochte winkelgebieden om zakkenrollerij en winkeldiefstal tegen te gaan. Ook het meldingssysteem van verzekeraars is een technologische sensor. Gezien het vluchtige karakter van mobiel banditisme is de meerwaarde hiervan dat de meldingen die worden gedaan bij verzekeraars vaak dichterbij het gepleegde misdrijf liggen dan de gedane aangiftes bij de politie. De kans dat mobiele bendes Nederland al hebben verlaten, is hierdoor kleiner. De laatste genoemde technologische sensor die van nut is voor het aanpakken van mobiele bendes is het Digitaal Opkopers Register (DOR). Dit biedt zicht op criminele stromingen en helingzaken. Al deze technologische sensoren worden vooral gebruikt in de opsporing nadat mobiele bendes vermogensdelicten hebben gepleegd. Ze zijn echter met name van waarde als ze op basis van patroonherkenning of gedragsanalyse mobiel banditisme aan de voorkant kunnen herkennen, interpreteren, beoordelen of zelfs voorspellen. Zodoende wordt mobiel banditisme voorkomen of verstoord. Dit wordt *predictive policing* genoemd.

Om mobiel banditisme aan de voorkant te kunnen herkennen, interpreteren, beoordelen of zelfs voorspellen, kan *human sensing* een belangrijke rol vervullen. Het zijn de menselijke zintuigen van iemand met een formele rol in het veiligheidsdomein (zoals een politieagent of veiligheidsbeambte), ondernemers, werknemers of burgers die informele sociale controle uitoefenen in (semi-)openbare ruimtes. Zij kunnen tijdens observaties

afwijkende gedragingen die duiden op mobiel banditisme signaleren. Hiervoor moeten zij wel op de hoogte zijn van wat mobiel banditisme inhoudt en waaraan het herkend kan worden. Dit kan via mediacampagnes, zelfbeschermingscursussen, bedrijfstrainingen en hiertoe getraind beveiligingspersoneel. Hierdoor kunnen zij potentiële daders in de voorbereidingsfase ontmaskeren en een bijdrage leveren aan het voorkomen van mobiel banditisme. Dit wordt *predictive profiling* genoemd. Daarnaast beschikken zij over informatie wanneer mobiele bendes vermogensdelicten hebben gepleegd, waardoor zij ook een bijdrage kunnen leveren aan de opsporing van mobiele bendes.

5.2 Een publiek-private samenwerking om mobiel banditisme tegen te gaan

Mobiel banditisme kenmerkt zich door het vluchtige karakter van mobiele bendes. De politie is gefocust op het op heterdaad betrappen van deze mobiele bendes. Doordat de informatiepositie van de politie onvoldoende is, is dit echter lastig en is het plegen van vermogensdelicten in Nederland lonend. Om de alertheid en slagkracht bij de politie te versterken, is een publiek-private samenwerking van meerwaarde. Mobiele bendes bevinden zich immers onder andere op vakantieparken, parkeerplaatsen en bouwplaatsen, in winkels en restaurants en bij opslagboxen en autoverhuurbedrijven. Ondernemingen en burgers kunnen in deze settings relevante sensordata en -informatie verzamelen en delen met de participerende organisaties in de publiek-private samenwerking. Hierdoor verbetert de informatiepositie van de politie en kan meer worden ingezet op kwalitatief vroegtijdige alarmering. Dit is belangrijk, omdat preventie gezien het karakter van mobiel banditisme interessanter is dan repressie.

Tot dusverre is de effectiviteit van publiek-private samenwerkingen nog niet optimaal. Dit komt omdat de publieke en private partijen werkzaam zijn in een rigide systeem dat wordt gekenmerkt door systeemfouten. Zo bemoeilijkt de privacywetgeving bijvoorbeeld de informatie-uitwisseling. Daarnaast is het samenwerkingsverband te complex ingericht. Gevolg hiervan is dat de deelnemende partijen binnen een samenwerkingsverband alleen maar verkokerd en versnipperd kunnen werken. Voor toekomstige publiek-private samenwerkingen is het van belang dat deze niet te complex wordt ingericht, maar klein, concreet en pragmatisch. Daarnaast moet via een *customer journey* worden aangegeven waarom de publieke en private partijen onderling informatie willen uitwisselen. Indien dit ertoe leidt dat de samenleving veiliger wordt, mag volgens de privacywetgeving informatie onderling worden uitgewisseld. Dit zal ertoe leiden dat het aantal meldingen dat binnenkomt bij de politie toeneemt. Deze groei in het aantal meldingen kan nog verder toenemen als duidelijk wordt gemaakt dat het mogelijk is om op anonieme basis melding te maken. Om een verhoogde meldingsbereidheid vast te houden, is het vervolgens belangrijk dat melders duidelijk wordt gemaakt wat de mogelijkheden en beperkingen zijn met betrekking tot de in te zetten capaciteit van de politie. Tevens moeten melders een terugkoppeling krijgen wat er gebeurd is met hun melding. Als dit een succesverhaal betreft, moet het publiekelijk naar buiten worden gebracht om de meldingsbereidheid nog meer te stimuleren.

5.3 Drie pilots om de aanpak te verbeteren

Omdat de effectiviteit van publiek-private samenwerkingen in de aanpak van mobiel banditisme tot dusverre niet voldoende is en dit verbeterd moet worden, stellen wij op basis van dit onderzoek voor drie praktijkpilots te starten. In iedere pilot gaat aandacht uit naar de integrale informatiepositie en informatie-uitwisseling, de onderliggende systeemfouten, de regiehouder (de *overall* coördinator) en een concreet handelingsperspectief. Daarbij richt iedere pilot zich op één van de eerste drie fasen in de werkwijze van mobiele bendes. Zo ligt de focus in de eerste pilot op het spotten van dadergroepen die Nederland **inreizen**, heeft de tweede pilot als doelstelling om te achterhalen waar de dadergroepen **verblijven** in Nederland en wordt in de derde pilot nagegaan hoe gebruik wordt gemaakt van de infrastructuur in Nederland door te kijken naar de **verplaatsingen** van de dadergroepen.

Contouren van de pilots

Met de drie publiek-private praktijkpilots kan inzichtelijk worden gemaakt welke kansen er voor samenwerking zijn, maar ook welke systeemfouten samenwerking tegenhouden. Hiermee wordt de effectiviteit van de publiek-private samenwerking in deze drie fasen geoptimaliseerd, waardoor kwalitatief vroegtijdige alarmering haalbaar wordt en mobiel banditisme succesvoller kan worden voorkomen.

De drie praktijkpilots moeten hiervoor kleinschalig worden ingericht door een bepaalde focus aan te brengen. Zo kan er in de pilot 'Inreizen' bijvoorbeeld specifiek worden gekeken naar een afgebakend grensgebied. Voor de pilot 'Verblijven' is het een optie om een afgebakende regio in Nederland met veel verblijfslocaties onder de loep te nemen. Tot slot zou de focus in de pilot 'Verplaatsingen' een nader te bepalen gedeelte van een snelweg, zoals de A1, kunnen zijn. De volgende stap is om voor iedere pilot te inventariseren welke publieke en private partijen aan de hand van *tech* en *human sensing* een bijdrage kunnen leveren aan het ontmoedigen, tegenhouden en/of aanpakken van mobiele bendes. Met betrekking tot de pilot 'Verplaatsingen' zouden dat bijvoorbeeld de politie, Rijkswaterstaat, ANWB, vrachtwagenchauffeurs, houders van tankstations en werknemers bij tankstations kunnen zijn.

De vragen die in iedere pilot beantwoord moeten worden, zijn:

- Hoe ziet het fenomeen eruit?
- Waar liggen kansen voor de aanpak?
- Welke problemen zijn er?
- Wie is probleemeigenaar?
- Wie is belanghebbende?
- Welke partijen kunnen een rol spelen?
- Wat hebben we aan sensoren?

- Hoe wordt publieke en private informatie verzameld en gedeeld?
- Hoe moeten de signalen die voortkomen uit de publiek-private samenwerking aangepakt worden?
- Welke systeemfouten herkennen we?

Het gebruik van sensing om andersoortige delicten te voorkomen

In onderhavig onderzoek lag de focus op het gebruik van *sensing* om delicten die worden gepleegd door mobiele bendes tegen te gaan. *Sensing* kan echter ook gebruikt worden om andere delicten tegen te gaan, zoals ladingdiefstallen, drugssmokkel, mensenhandel en mensensmokkel, heling en het illegaal dumpen van afval. Het toepassen van sensornetwerken heeft al bewezen resultaten opgeleverd. Zo is in 2008 de pilot Secure Lane gestart in opdracht van het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat. In deze pilot is de transportcorridor Rotterdam-Venlo beveiligd met een intelligent camerasysteem. Het aantal incidenten is op jaarbasis teruggelopen van 74 naar 4 incidenten. Wel is er een waterbed-effect waarneembaar. De transportcriminaliteit heeft zich verplaatst naar onbeveiligde locaties. TLN is van mening dat het stopzetten van de actieve uitkijk door middel van intelligent cameratoezicht op de goederencorridor een medeoorzaak is van de stijging van criminaliteit langs de route sinds 2016. Daarom werken het ministerie van Justitie en Veiligheid en TLN opnieuw aan een uitvoeringsprogramma. Daarvoor is een publiek-private samenwerking nodig tussen veel partijen, waaronder de politie, de Koninklijke Marechaussee, private parkings, Rijkswaterstaat, provincie, gemeenten en TLN.³⁰

De Taskforce Mobiel Banditisme wil hiervoor een proeftuin inrichten op de goederencorridor rondom Venlo (A67 en A73). Rijkswaterstaat (RWS) is enthousiast over een dergelijke proeftuin. In deze proeftuin moet de veiligheid op zowel het hoofdwegennet als op parkeerplaatsen verbeteren door intelligent cameratoezicht toe te passen, moet de parkeerduur op parkeerplaatsen worden beperkt zodat er een transitie gaat plaatsvinden van het parkeren op het hoofdwegennet naar het parkeren op private parkings op het onderliggende wegennet, en moet er verbinding worden gelegd en kennisuitwisseling plaats gaan vinden met de proeftuin Roermond. Na implementatie en evaluatie van de proeftuin op de goederencorridor rond Venlo is het streven om *sensing* uit te rollen over andere belangrijke goederencorridors in Nederland, en bij voorkeur ook in België en Duitsland door middel van een samenwerking. Zo wordt in het kader van de Benelux gesproken over de inrichting van een veilige goederencorridor tussen Rotterdam en Antwerpen.

30. Transport & Logistiek, 12 oktober 2020

Geraadpleegde bronnen

Wetenschappelijke literatuur

Bayley, D. H., & Shearing, C. D. (1996). The future of policing. *Law and society review*, 585-606.

Berg, H. van den, Wijn, R. & Hemert, D. van (2015). Gedragsprofilering: het bepalen van kwade bedoelingen en het meten van effectiviteit. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 14, 3-18.

Bervoets, E., Corsel, M., Fortuin, G., Kaal, K. & Ven, M. van de (2021). *Doorbraak verzocht. Onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg*. Nijmegen: Van de Ven Management, Training en Advies.

Biesiot, M., Jacquemard, T. & Est, R. van (2018). Overall ogen en oren – De inzet van sensordata voor leefbaarheid en veiligheid. *Den Haag: Rathenau Instituut*.

Bommel, F. van, Linnartz, L. & Floor, L. (2015). Effectieve en praktisch uitvoerbare preventieve maatregelen ter voorkoming van predatie van vee door wolven. Nijmegen: ARK Natuurontwikkeling; Wageningen: Van Bommel FAUNAWERK.

Brakel, R. van, & Hert, P. de (2011). Policing, surveillance and law in a pre-crime society: Understanding the consequences of technology based strategies. *Technology-led policing*, 20, 163-192.

Clercq, B. de (2018). Predictive profiling als hulpmiddel in de aanpak van terrorisme (Bachelor's thesis). *Gent: Universiteit Gent*.

Cornelissens, A. & Ferwerda, H. (2010). *Burgerparticipatie in de opsporing: een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap; Arnhem: Bureau Beke.

Elffers, H. (2013). Niet bij blauw alleen: de burger als zijn broeders hoeder. *Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam*.

Engberts, B. & Copini, F. (2017). Sensing door de politie en publiek-private samenwerking: operationele noodzaak. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 7(16), 18-22.

Ernst, S., Veen, H. ten, Lam, J. & Kop, N. (2019). Leren van technologisch innoveren. *Apeldoorn: Politieacademie*

- Ferwerda, H., Ham, T. van, Scholten, L. & Jager, D. (2016). *Focus op heling. Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling*. Arnhem: Bureau Beke.
- Flight, S. (2013). *Cameratoezicht in Nederland: een schets van het Nederlandse camera-landschap*. Den Haag: WODC.
- Flight, S. (2016). *Politie en beeldtechnologie: gebruik, opbrengsten en uitdagingen*. *Justitiële Verkenningen*, 42(3), 68-94.
- Grondelle, S., Rocha, A. & Werkman, C. (2018). *Predictive Policing: Voorspelling, Voorstelling of Teleurstelling? (Bachelor's thesis)*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Ham, T. van & Ferwerda, H. (2013). *ProActief Signaleren. Theoretische onderbouwing. Observeren van afwijkend gedrag*. Arnhem: Bureau Beke.
- Ham, T. van, Esseveldt, J. van & Ferwerda, H. (2018). *Mobiel banditisme. Opbrengsten van de verkennende fase van het onderzoeksprogramma Moba*. Arnhem: Bureau Beke.
- Homburg, G.H.J., Schreijenberg, A., Tillaart, J. van den & Bleeker, Y. (2016). *ANPR: Toepassingen en ontwikkelingen*. Amsterdam: Regioplan
- Kamp, R. van der, Hooft, W. van & Zwier, E. (2014). *Projectplan HARVEST: Human activity recognition in video streams*. Den Haag: NCTV
- Land, M. van der, Stokkom, B. van & Boutellier, H. (2014). *Burgers in veiligheid. Een inventarisatie van burgerparticipatie op het domein van de sociale veiligheid*. Den Haag: WODC.
- Leiden, I. van & Ferwerda, H. (2013). *ProActief Signaleren. Interviewtechnieken. Theorie*. Arnhem: Bureau Beke.
- Mali, B. (2020). *Predictive policing in Nederland*. *Cahiers Politiestudies*, 54, 89-102.
- Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (2019). *Actieprogramma Veilig Ondernemen 2019-2022*.
- Norris, C., & Armstrong, G. (1999). *The maximum surveillance society: The rise of CCTV*. Oxford: Berg.
- Nunen, A. van, Rest, J. van & Roelofs, M. (2014). *Afwijkend gedrag. Maatschappelijk verantwoord waarnemen van gedrag in context van veiligheid*. Den Haag: TNO.
- Politieacademie (2007). *Meer heterdaadkracht. Onderzoeksrapport over de rol van burgers bij directe opsporing*. Driebergen: Politieacademie.

Rest, J. van & Weima, I. (2018). De toekomst van sensing voor veiligheid. Hoe ontwikkel je een visie op sensing voor jouw domein? *Den Haag: TNO*.

Schakel, J., Rienks, R. & Ruissen, R. (2012). Kennis-gestuurd politiewerk. Werken in een verrijkte werkelijkheid met respect voor privacy. *Driebergen: Korps Landelijke Politiediensten*.

Schijndel, A.A.A., Schreijenberg, A., & Homburg, G.H.J. (2010). Evaluatie cameratoezicht gemeente Rotterdam: eindrapport. *Amsterdam: Regioplan*.

Schuilenburg, M. (2016). Predictive policing: de opkomst van een gedachtenpolitie. *Ars aequi, 65(12)*, 931-936.

Siegel, D. (2013). *Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Surowiecki, J. (2004). *The Wisdom of Crowds: Why the many are smarter than the few and how collective wisdom shapes business, economies, societies and nations*. Doubleday & Co.

Troscianko, T., Holmes, A., Stillman, J., Mirmehdi, M., Wright, D., & Wilson, A. (2004). What happens next? The predictability of natural behaviour viewed through CCTV cameras. *Perception, 33(1)*, 87-101.

Vries, A. de & Smit, S. (2016). Predictive policing: politiewerk aan de hand van voorspellingen. *Justitiële verkenningen, 42(3)*.

Wallace, E., Diffley, C., Baines, E., & Aldridge, J. (1997). Ergonomic design considerations for public area CCTV safety and security applications. *International Ergonomics Association Congress, 14-98*.

Grijze literatuur

Oelen, U.H. (2015). *Ontwerpbesluit inzake de verklaring omtrent de rechtmatigheid van de verwerking Waarschuwingsregister Mobiel Banditisme van Stichting Gemeenschappelijke Informatie Organisatie; z2015-00720*. Den Haag: College bescherming persoonsgegevens.

Politie (2015). Visie op Sensing.

Steur, G.A. van der (2015, 24 november). Waarnemen met technische hulpmiddelen. Kamerstuk 29628, nr. 594, vergaderjaar 2015-2016.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2015). Beleidsvisie Sensing. Kamerstuk 29628 Bijlage 626925, nr. 594, vergaderjaar 2015-2016.

Websites

Aeret (n.b.). Staatsbosbeheer. Geraadpleegd via: <https://www.aeret.nl/staatsbosbeheer/>

Algemeen Dagblad (2017, 28 september). Gaan Nederlandse sensoren de zwarte neushoorns redden? Geraadpleegd via: <https://www.ad.nl/buitenland/gaan-nederlandse-sensoren-de-zwarte-neushoorn-redden~a4e20a79/>

Algemeen Dagblad (2019, 6 juni). Nederlandse economie lijdt 2 miljard euro schade door namaakproducten. Geraadpleegd via: <https://www.ad.nl/economie/nederlandse-economie-lijdt-2-miljard-euro-schade-door-namaakproducten~a20ecd10/>

Algemeen Dagblad (2020, 22 maart). Bioloog maakt zich zorgen: 'Wolven laten zich echt niet stoppen door een hekje'. Geraadpleegd via: <https://www.ad.nl/binnenland/bioloog-maakt-zich-zorgen-wolven-laten-zich-echt-niet-stoppen-door-een-hekje~ac4f7e4a/>

Allcam (n.b.). Dashcam, Dashboard camera of Auto camera kopen? Geraadpleegd via: <https://www.allcam.nl/>

Amnesty International (2020, 20 november). De dubieuze jacht op 'mobiel banditisme' in het koopwalhalla van Roermond. Geraadpleegd via: <https://www.amnesty.nl/wordt-vervolgd/criminaliteit-voorspellen-roermond-politie>

BNR (2016, 29 maart). Kunnen we technologie inzetten in de strijd tegen terrorisme? Geraadpleegd via: <https://www.bnr.nl/radio/roelof-hemen/mindshift/10014814/mindshift-kunnen-we-technologie-inzetten-in-de-strijd-tegen-terrorisme>

CCV (n.b. a). Mobiele bendes. Geraadpleegd via: <https://hetccv.nl/onderwerpen/mobiele-bendes/>

CCV (n.b. b). Taskforce Mobiel Banditisme. Geraadpleegd via: <https://hetccv.nl/onderwerpen/mobiele-bendes/taskforce-mobiel-banditisme/>

CCV (n.b. c). Instrumenten - Barrièremodellen. Geraadpleegd via: <https://hetccv.nl/onderwerpen/mobiele-bendes/instrumenten/>

CCV (n.b. d). Instrumenten. Geraadpleegd via: <https://hetccv.nl/onderwerpen/mobiele-bendes/instrumenten/>

Jouregio (2019, 5 april). Economische schade droogte tussen 500 miljoen en 2 miljard euro. Geraadpleegd via: <https://www.jouregio.nl/economische-schade-droogte-tussen-500-miljoen-en-2-miljard-euro/>

Knack (2019, 14 april). Overstromingen Iran: 76 doden en meer dan 2 miljard schade. Geraadpleegd via: https://www.knack.be/nieuws/wereld/overstromingen-iran-76-doden-en-meer-dan-2-miljard-euro-schade/article-news-1452439.html?cookie_check=1613384074

NOS (2018, 17 september). Politie wil zakkenrollers en plofkrakers vangen met data. Geraadpleegd via: <https://nos.nl/artikel/2250767-politie-wil-zakkenrollers-en-plofkrakers-vangen-met-data.html>

Openbaar Ministerie (n.b.) Veelvoorkomende criminaliteit (ZSM). Geraadpleegd via: <https://www.om.nl/onderwerpen/veelvoorkomende-criminaliteit-zsm>

OVPPro (2020, 29 juli). Eurostar bestrijdt identiteitsfraude met gezichtsherkenning. Geraadpleegd via: <https://www.ovpro.nl/trein/2020/07/29/eurostar-bestrijdt-identiteitsfraude-met-gezichtsherkenning/?gdpr=accept&gdpr=accept>

Politie.nl (n.b.). ZSM-aanpak voor afhandeling veelvoorkomende criminaliteit. Geraadpleegd via: <https://www.politie.nl/themas/zsm-aanpak-voor-de-afhandeling-van-veelvoorkomende-criminaliteit.html>

Politie.nl (n.b. b). Privacy Statement. Geraadpleegd via: <https://www.politie.nl/algemeen/privacy.html>

Provinciaal Zeeuwse Courant (2012, 31 mei). Ruim 2 miljard schade door aardbeving Italië. Geraadpleegd via: <https://www.pzc.nl/buitenland/ruim-2-miljard-schade-door-aardbeving-italie~ae4e2b64/>

Reformatorisch Dagblad (2011, 3 november). Snuffelsensor in strijd tegen terrorisme. Geraadpleegd via: <https://www.rd.nl/vandaag/binnenland/snuffelsensor-in-strijd-tegen-terrorisme-1.249847>

Rijksoverheid (2018, 29 augustus). Krachtenbundeling in strijd tegen mobiele bendes. Geraadpleegd via: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/08/29/krachtenbundeling-in-strijd-tegen-mobiele-bendes>

Risk & Business (2021, 12 januari). Duitsland: schade door storm, hagel en zware regen met 2,5 miljard euro onder langjarig gemiddelde. Geraadpleegd via: <https://www.risken-business.nl/nieuws/claims/duitsland-schade-door-storm-hagel-en-zware-regen-met-25-miljard-euro-onder-langjarig-gemiddelde/>

Security Management (2015, 8 september). Trends in vroegtijdig signaleren afwijkend gedrag. Geraadpleegd via: https://www.securitymanagement.nl/trends-in-afwijkend-gedrag-vroegtijdig-signaleren/?vakmedianet-approve-cookies=1&_ga=2.88207835.1733183759.1592904659-1156486351.1592904659

Techzine (2017, 27 september). Sensoren in hoorn van bedreigde zwarte neushoorns beschermen tegen stropers. Geraadpleegd via: <https://www.techzine.nl/nieuws/cloud/113617/sensoren-hoorn-bedreigde-zwarte-neushoorns-beschermen-stropers/>

Transport & Logistiek (2020, 12 oktober). Sensing-project nu onder leiding van Marcel van de Ven. Geraadpleegd via: <https://transportlogistiek.nl/branche/sensing-project-nu-onder-leiding-van-martin-van-de-ven/>

Bijlage 1 – Respondentenlijst interviews

Naam	Organisatie
Frank Merkx	Politie
Theo Heller	Politie
Jos van der Stap	Politie
Mattie Heijmans	Politie
Tim Vos	Politie
René Middag	Politie
Thijs Wagenaar	Secure2Go
Wil Spooren	Europac
Eric Steenbergen	GIO

Bijlage 2 – Respondentenlijst expertmeeting

Naam	Organisatie
Ruud Edelbroek	Politie
René Middag	Politie
Helene Minderman	Transport & Logistiek Nederland
Marcel van de Ven	Van de Ven Training & Advies
Leon Engbersen	Nederlandse Spoorwegen
Peter van den Brink	Fris Recovery
Thijs Wagenaar	Secure2Go
Rob Groener	Viridius
Salim Hadri	Milvum
Eric Steenbergen	GIO

bureaubeke.nl